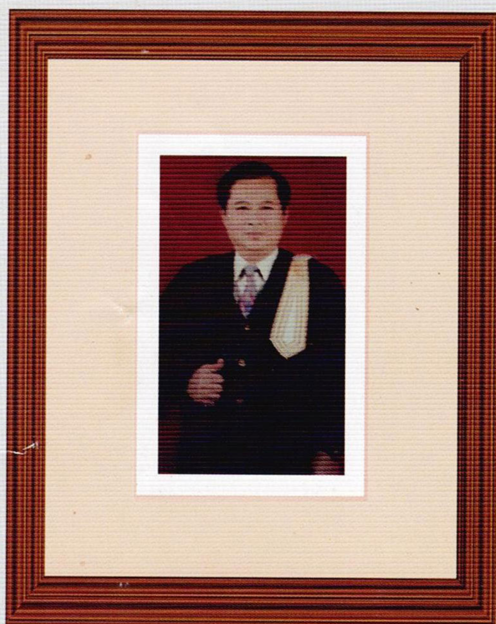
ผญาดิศร
ผะหยา ธรรมรตา

เรียบเรียง รวบรวม โดย
รศ.พิเศษ ดร.อดิศร เพียงเกษ

รองศาสตราจารย์พิเศษ
ดร.อดิศร เพียงเกษ

ผะหยา ธรรมรตา

โดย พระอดิศร อติสโร
(รศ.พิเศษ ดร.อดิศร เพียงเกษ)

ผะหยา ธรรมรตา

โดย พระอดิศร อติสโร
(รศ.พิเศษ ดร.อดิศร เพียงเกษ)

ISBN : 978-616-549-017-7

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ บริษัท ศิริวัฒนาซีเคียวริตี้พริ้นท์ จำกัด

๑๔/๑๕ หมู่ ๑๒ บางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๑๓๐

โทร. ๐๒ - ๖๗๕ - ๘๓๓๘ โทรสาร. ๐๓๘ - ๕๓๒ - ๕๔๔

คำนำ

หนังสือ **"ผญาดิศร"** เล่มนี้ ในการจัดพิมพ์ครั้งแรก ใช้ชื่อว่า **"ผะหยา ธรรมรตา"** เพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ ให้ดูมีความเปลี่ยนแปลงบ้าง จึงเอา ผญา มาสนธิกับ อดิศร จึงขอใช้ชื่อหนังสือใหม่ เป็นว่า **"ผญาดิศร"** แต่เนื้อหาสาระยังเหมือนเดิมทุกประการ

ผมสอบถามจากท่านผู้รู้หลายท่าน จะเขียนอย่างไรจึงจะให้ตรงกับเสียงอ่านได้ใกล้เคียงที่สุด

บางท่านบอกว่า เขียน **"ผะหยา"** ก็ได้ **"ผะหญา"** ก็ได้ หรือจะเขียน **"ผญา"** ก็ได้ เวลาอ่านให้เสียงขึ้นนาสิก ขึ้นจมูก เป็นอันว่า ใกล้เคียงที่สุด

ผญา เป็นคำที่คล้องจองกัน เป็นภาษิตคำคม เป็นปรัชญา เป็นปัญญา แต่ละผญาอาจอแลความ อาจแปลความได้ต่างความหมายกัน แล้วแต่จะแปลหรือตีความไปทางไหน จึงเป็นปรัชญาแห่งความคิด

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒ นี้ ต้องขอขอบคุณ คุณสุทัด ครองชนม์ น้องเขยผู้แสนดี ที่กรุณาอุปการะและสนับสนุน

ขอท่านผู้อ่านได้โปรดอ่านเพลิดเพลินไปกับ **"ผญาดิศร"** เข้าใจอักขระ วัฒนธรรม ประเพณี ของ บรรพบุรุษอีสานล้านช้างของเรา

ขอขอบพระคุณครับ
ด้วยคารวะ
จาก รศ.พิเศษ ดร.อดิศร เพียงเกษ
๖ ตุลาคม ๒๕๖๐

หนังสือ **"ผะหยา พาสนุก"** เล่มนี้ ตัวผะหยาได้มาจาก **"ปื้ม"** *(หนังสือ)* **"คำสุภาษิต พื้นเมืองลาว"** ของ **ท่านดวงจัน วันนะบุบผา** ผมนำอธิบายคำที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่าย เพื่อประโยชน์ในการอ่านผะหยาให้มีรสชาติรู้จักคำแปล โดยอาศัย วัดจะนานุกมพาสาลาว (ลาวแปลลาว) ของท่านสีเวียงแขก กอนนิวง ฉบับปรับปรุงใหม่ ใช้เป็นหลักในการแปลอ้างอิง และได้สอบถามคำแปลจากผู้รู้หลายท่าน

แน่นอน ความผิดพลาดย่อมเกิดมีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากท่านได้พบเห็น จะโต้แย้งแสดงสิทธิ์ในเรื่องภาษาความหมายของคำ สามารถทำได้ทั้งสิ้น

หวังว่า หนังสือ **"ผะหยา พาสนุก"** คงนำพาท่านไปรู้จักอรรถรสแห่งภาษาที่ ลึกล้ำ สวยงาม เพื่อผดุงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี ของภาษาลาว ภาษาถิ่นอีสานให้คงอยู่คู่โลกาตลอดไป และตลอดกาล

ขออุทิศคุณงามความดีของหนังสือนี้ แด่ **คุณพ่อทองปักษ์ - แม่ไกวแก้ว เพียงเกษ** บิดา-มารดา และญาติมิตรตระกูลเพียงเกษ และ ตระกูล ชาตะรักษ์ ที่วายชนม์ไปแล้ว ทุกท่านทุกคนและขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ **"วีรชนประชาชน"** จำนวน ๙๑ คน ที่ได้เสียสละชีวิต ในเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยด้วยสองมือเปล่าเมื่อ เดือนเมษายน-พฤษภาคม ๒๕๕๓ และขอรำลึกถึงคุณงามความดีต่อประเทศที่ให้การคุ้มครองผองภัยตลอดระยะเวลาที่ต้องหลบลี้หนีภัยเผด็จการศักดินาอำมาตย์ที่ผ่านมา

มูลเหตุชักจูงใจในการอุปสมบทของอาตมาในครั้งนี้ อาตมาตั้งใจบวชอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดา และวีรชนทุกๆ ท่านที่ได้เสียสละชีวิต ในการเข้าร่วมการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย คราวเหตุการณ์ เมษายน - พฤษภาคม ๒๕๕๓ ที่กรุงเทพมหานคร โดยอาตมาภาพเคยปราศรัยไว้ว่า ***จะบวชอุทิศส่วนกุศลให้แก่วีรชนเหล่านั้น***

หลังจากหลบลี้หนีภัย จากการติดตามไล่ล่าของเหล่าอำนาจเผด็จการศักดินาอำมาตย์ประมาณ ๙ เดือน เมื่อมีโอกาสกลับมายังประเทศไทยอีกครั้ง จึงได้อุปสมบท โดยมี **ฯพณฯ สมชาย วงศ์สวัสดิ์** อดีตนายกรัฐมนตรี (นายกรัฐมนตรีนอกทำเนียบ) มาเป็นประธานมอบผ้าไตรฝ่ายฆราวาส ณ อุโบสถ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔

เมื่อไปพำนัก ณ ประเทศที่ปลอดภัยอาตมาภาพได้แปลหนังสือไว้หลายเล่ม หนังสือ **"ผะหยา พาสนุก"** แปลมาจากหนังสือ *(ปึ้ม)* **"คำสุภาษิต พื้นเมืองลาว"** ของท่านดวงจัน วันนะบุบผา แต่เพื่อให้หนังสือนี้ เป็นปัจจุบันสอดคล้องกับเหตุการณ์ สถานการณ์ จึงขอใช้ชื่อหนังสือใหม่ว่า **"ผะหยา ธรรมรตา"**

ผะหยา คือ คำที่คล้องจองกันให้ความหมายอย่างลึกซึ้งในการยกมาเปรียบเปรย เป็นคติคำคมเป็นสุภาษิต เป็นปรัชญา เป็นปัญญา

ส่วนธรรมรตา แปลว่า *ยินดีในธรรม* โดยอาตมาภาพ ได้เขียนกลอนอธิบายคำว่า **"ธรรมรตา"** ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรม ธรรมรตา ไว้ดังนี้

"ธรรมรตา"

๐ เงียบ สงัด สงบ เป็นธรรมดา
ธรรมชาติ ธรรมรตา ธรรมสถาน
มีศีล สมาธิ ปัญญาทาน
พุทโธญาณ ระเริงรื่น ชื่นในธรรม...๐๐

หนังสือ **"ผะหยา ธรรมรตา"** เล่มนี้ รองศาสตราจารย์ **นายแพทย์เชิดชัย ตันติสิรินทร์** แพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรคหัวใจ อดีตผู้อำนวยการศูนย์หัวใจสิริกิติ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปัจจุบันเป็นประธานแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติภาคอีสาน *(นปช.ภาคอีสาน)* และพี่น้องเสื้อแดงภาคอีสานทุกท่าน เป็นผู้สนับสนุนทุนในการจัดพิมพ์

ขอขอบคุณในน้ำใจไมตรีภิกษุทุกรูปและบุคลากรทุกๆ ท่านในศูนย์ปฏิบัติธรรม ธรรมรตา ในการแนะนำ ในการปฏิบัติธรรมอยู่ที่นี่

ขอส่วนบุญที่ทุกท่านทุกคนได้ปฏิบัติไปจงส่งผลให้มีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานและชีวิตครอบครัวยิ่งๆขึ้นไป ดังภาษาบาลีที่ว่า **"...สัพพี ติ โย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภะวัต วันตะราโย สุขี ทีฆายุโก ภะวะ อะภิวาทะนะสีลิสสะ นิจจัง วุฒฑาปะจายิโน จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณโณ สุขัง พะลัง..** โดยอาตมาภาพขอแปลเป็นบทกลอน ดังนี้

> **๐๐ ความจัญไร โรคร้าย มลายสิ้น**
> **อันตราย อย่าหมายหมิ่น จงสุขขี**
> **อายุยั้ง ยืนนา นับหมื่นปี**
> **"อายุ วรรณะ สุขะ พละ"** มี เจริญเทอญ.. ๐๐

พระอดิศร อติสโร

ศูนย์ปฏิบัติธรรม ธรรมรตา

บ้านผือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑ เมษายน ๒๕๕๔

ผะหยา ธรรมรตา

ผะหยา ธรรมรตา

๑. **เป็นคนให้ ธรรมเนียมคือนกเจ่า**
บาดว่า บินแผ่นผ้าย ขาวแจ้งดั่งนกยาง.

(อธิบายคำยาก นกเจ่า เป็นนกชนิดหนึ่ง หากินปลาตามห้วยหนอง ขนปีกสีขาว เวลาบิน จึงเห็นสีขาว เวลาจับอยู่กิ่งไม้ หรือยืนอยู่บนดิน เห็นแต่ขนปีกสีหม่น

นก *เป็นสัตว์สองเท้ามีปีกบินไปบินมาได้ ออกลูกเป็นไข่ก่อนแล้วจึงฟักเป็นตัว มีหลายจำพวก เช่น นกกก นกแกง นกขุ้ม นกทา และอื่น ๆ.*

ผ้าย หมายถึง *เดิน ไป เหาะ แล่น บิน*

แผ่น คือ *การกระโดด กระโจน*

แจ้ง คือ *สว่าง ชัดเจน)*

๒. **เป็นคนให้ ลักขณานามปลวก**
หากช่างยู้ช่างอ้น คูนขึ้นให้ใหญ่สูง.

(อธิบายคำยาก **ลักขณา** *คือ ลักษณะ*

ปลวก *เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง จำพวกมด ทำรูอยู่ในดิน*

ยู้ คือ *ผลักให้ถูไป ผลักไปข้างหน้า*

อ้น *เป็นชื่อสัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง ตัวเหมือนหนู แต่ใหญ่กว่าหนู ตาเล็กอยู่ในรู.*

คูน คือ *เอากองกันขึ้น ทำให้สูงขึ้น เอาดินมาถมให้สูงขึ้น เรียก คูน เช่น คูนถนน คูนคันแทนา คูนหน้าฝาย.)*

๓. ชื่อว่าเป็นคนให้ ธรรมเนียมนามเต่า
มันหากเมี้ยนไข่ไว้ ดีแล้วจึ่งค่อยหนี.

(อธิบายคำยาก **เมี้ยน** *คือ เก็บ).*

๔. ให้ค่อยเอาโสมเพี้ยง ทุงไซซ้องพระเนตร
ลมบ่มาล่วงต้อง บ่มีเบื้องปิ่นหาง ดอกนา.

(อธิบายคำยาก โสม *คือ ไม้เครือชนิดหนึ่ง มีหัวเหมือนหัวผักกาดขาว ใช้ทำยาอายุวัฒนะ ในคัมภีร์พราหมณ์โบราณเล่าลือกันว่า เทวดาเอาโสมนี้มาทำเป็นน้ำเมา ฉะนั้น น้ำเหล้าจึงเรียกว่า น้ำโสม.*

เพี้ยง แปลว่า *เสมอ เท่ากันคือ เหมือน.*

ทุงไซ คือ *ธงชัย*

ซ้อง หมายถึง *บุ ต่อ พร้อม ตรง เช่นว่า มาซ้องหน้ากันแล้ว.*

ล่วง *แปลว่า เลย เกิน พ้น.*

ต้อง หมายถึง *ซูน ตำ ถูก ไม่ถูก เรียกไม่ต้อง ลมพัด เรียก ลมต้อง อยากจับ เรียก อยากต้อง.*

เบื้อง แปลว่า *ฝ่าย ข้าง ส่วน ทิศ ทาง*

ปิ่น คือ *หันกลับ ผินหน้ากลับมองคืนหลัง).*

๕. ยามเมื่อลีลาย้าย แปงโสมให้มันคล่อง
อย่าได้เป็นดั่งเชื้อ ชะนีเต้นคว่างไป.

(อธิบายคำยาก โสม *คือ รูป รูปร่าง.*

แปง แปลว่า *ทำให้ถูกฮีตคอง ทำให้ดีเหมือนเดิม.*

คว่าง หมายถึง *แกว่งไป ทิ้งไป แกว่งค้อน เรียก คว่างค้อน.).*

๖. ชาติที่ภาษาเชื้อ แนวเสืออย่าได้แอบ เอาเนอ
ให้เจ้าแอบเอาแต่เชื้อลูกช้าง มาสร้างสืบเรือน.

(อธิบายคำยาก แอบ *แปลว่า หัด ฝึก ทำให้เป็น ทำให้ชำนาญ).*

๗. ความคิดให้ถึงถองพื้น เสมอบัวรากหยั่ง
ใจให้อ่อนสิ่งฝ้าย หลายล้อยืดยาว.

(อธิบายคำยาก **ถอง** *หมายถึง ถึง สามารถ ได้ สำเร็จ เหนียวแน่น เช่น เฮ็ดบ่ถอง เชื่ออย่างถึงถอง ทำอย่างถึงถอง*

ฝ้าย *หมายถึง ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ลำต้นเล็ก ผลลูกกลมทางในมียอง ใช้เข็นเป็นเส้น ต่ำแผ่นแพร ทำเครื่องนุ่งห่ม)*

๘. อย่าได้ทำตัวเพี้ยง หัวเพียงเสมออึ่ง
มันหากเหลือแต่ฮ้อง ตายย้อนปากโต.

(อธิบายคำยาก **เพี้ยง** *อธิบายไว้แล้วในข้อที่ ๔.)*

๙. "อย่าได้ขัวๆ ฮ้อง เสมอกากินไข่
อย่าได้เป็นดั่งนกฮ้องใส่ ลางเข้มข่มแข็ง"

(อธิบายคำยาก **ขัวๆ** *เป็นลักษณะของเสียงร้องของนกว่า ขัวๆ แต่ขัว มีคำแปลอีกอย่างหนึ่ง ว่า สะพาน เครื่องก่ายข้ามน้ำ ข้ามฮอง).*

๑๐. "เป็นหญิงนี้ ให้ธรรมเนียมนามไก่
ไก่มันช่างฟักช่างป้อง ปองลูกให้ใหญ่สูง"

(อธิบายคำยาก **ปอง** *หมายถึง ประสงค์ ปรารถนา).*

๑๑. "ให้ช่างบ้อน เสมอดั่งปลาหลด
อย่าได้แปนคุยลอย ดั่งปลากระทงใบ้".

(อธิบายคำยาก **บ้อน** *อาการที่ปลาขึ้นมาหายใจอยู่หน้าน้ำ เรียก ปลาบ้อน.*

ปลาหลด *ชื่อปลาชนิดหนึ่ง ตัวเล็กยาว ปากแหลม หม่นอยู่ในตม.*

แปน แปลว่า *เกลี้ยง ไม่มีสิ่งใดอยู่ เปล่า ไม่รก พ้นออก*

คุย คือ *สันหลังปลา เรียก คุยปลา).*

๑๒. "ให้ค่อยทำเพียรสร้าง เสมอแตนแปงซ่อ
ให้ช่างก่อสืบไว้ เสมอเผิ้งสืบฮัง."

(อธิบายคำยาก **ซ่อ** *คือ ช่อ*

เผิ้ง *คือ ผึ้ง*

ฮัง *คือ รัง*

สืบ *คือ สานต่อ.).*

๑๓. “ไหมบ่มีคั่งย้อม คือป่านชาวกะเลิง
ดำบ่แดงพอกะเทิน ส่วนสิเสียเชิงผ้า”.

(อธิบายคำยาก **คั่ง** *คือ แมงชนิดหนึ่ง ทำรังอยู่ง่า (กิ่ง) ไม้ที่เปลือกมีรสหวาน จับอยู่ตามง่าน้อย รังแข็งและเหนียว น้ำหรือยางของรังสีแดงช้ำ ใช้ย้อมไหม รังคั่ง ที่ต้มเอาน้ำแดงออก เรียก ขี้คั่ง.*

ป่าน *คือ ชื่อพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งมี ๒ แนวคือ ป่านโคกและป่านน้ำ ไม้เศรษฐกิจ ที่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง.*

ย้อม คือ *เอาสิ่งของมีฝ้าย ไหม ผ้า หรือ แพร จุ่มลงในน้ำสี เรียก ย้อม เช่นย้อมสีดำ สีแดง*

กะเลิง *ชื่อคนลาวเผ่าหนึ่ง เรียก ลาวซ้ง หรือไทกะเลิง.*

กะเทิน หมายถึง *ยังไม่ทันตั้งใจแท้. เรียกกะเทิน ถ้าตั้งใจแท้ เรียก ตกกะเทิน ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ทันแล้วเสร็จเรียก เฮ็ดกะเทิน หรือ ได้ทำไปมากแล้ว เรียก กะเทินได้เฮ็ด).*

๑๔. **"คันเจ้ามีเข็มแล้ว ให้ถามไหมดูก่อน**
ไหมบ่มีฮ้อยก้น สนได้ก็บ่งาม".

(อธิบายคำยาก **ฮ้อย** *หมายถึง เอาเข็ม ที่ใส่ไหมเย็บแล้วสอด เย็บเข้าใส่กัน เรียก ร้อยเข้าใส่กัน เช่น ร้อยดอกไม้.*

สน *หมายถึง สอด ร้อย เช่นเจาะจมูกวัวหรือควายแล้วเอาเชือกเคาร้อยใส่ เรียกว่า สนเคาควายหรือสนเคาวัว..).*

๑๕. **"เจ้าผู้มีความรู้ เต็มพุงเพียงปาก ก็ดีท้อน**
สอนตัวเองบ่ได้ ใผสิหย้องว่าดี".

(อธิบายคำยาก **หย้อง** *แปลว่า ยกย่อง).*

๑๖. **"คนผู้มีความรู้ ซูซีเฮ็ดบ่แม่น**
ความรู้ท่อแผ่นฟ้า เป็นบ้าท่อแผ่นดิน".

(อธิบายคำยาก เฮ็ด *คือ ทำ*

ซู หมายถึง ช่วย ค้ำจุน อุดหนุน การค้ำจุนอุดหนุนไม่ให้ประสบเคราะห์กรรม เรียก ซูซัก

ซูซี ณ ที่นี่ น่าจะหมายถึง ทำในสิ่งที่ไม่ดี ช่วยในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์).

๑๗. "คำค่าล้น ขดขอดเป็นแหวน
สีแดงสุก ก็เพราะมีหัวแก้ว
คือคนฮู้ วิชาดีหลายอย่าง
กิริยาซ่อยยู้ ซูขึ้นจึ่งค่อยเฮือง"

*(อธิบายคำยาก **ขอด** คือ ม้วนไว้ คนที่ขอดผมเป็นจุกไว้จอมหัว หรือบนหัว เรียก ขอดเกล้า*

ขด หมายถึง คด งอ คนหลังคด เรียก คนหลังขดนอนหลังคด เรียก นอนขดขี้คู้

เฮือง คือ รุ่งเรือง).

๑๘. "ชาติที่เป็นหญิงนี้ ยิงไปให้มันแน่
ยิงก็ยิงแท้ๆ แนแล้วจึ่งค่อยยิง"

(อธิบายคำยาก แน เท่ากับ เล็ง
แน่ คือ ให้ตรง

ผะหยาบทนี้ *เป็นการเล่นคำระหว่าง หญิง กับ ยิง เวลาอ่านออกเสียง จะเป็นเสียงเดียวกัน คือ **"ยิง"** ให้หมายถึง **"หญิง"** และ **"ยิง"** ด้วย).*

๑๙. "ชาติที่เป็นซายนี้ อย่าเป็นทรายแกมแฮ่
ทรายก็ทรายแท้ ๆ ตมนั้นอย่าให้มี".

(อธิบายคำยาก **ผะหยาบทนี้** *ก็เช่นกัน เป็นการเล่นคำพ้องเสียง เหมือนผะหยาข้อ ๑๘. ระหว่าง **"ซาย"** กับ **"ทราย"** (ภาษาลาว ภาษาอีสาน จะไม่มี ช.ช้าง มีแต่ ซ.โซ่) **"ซาย"** แรกแปลว่า ผู้ชาย **"ทราย"** ที่สอง แปลว่าดินทราย*

แฮ่ *คือ หินน้อย หรือหินขี้กรวด ที่เอามาผสมซีเมนต์ใช้ในการก่อสร้าง เรียก หินแฮ่*

ตม *คือ ขี้ตม ดินเหลว ดินที่ปนน้ำจนเหลว หรือดินเหลวที่อยู่พื้นน้ำในบวกในหนอง หรือดินเหลวที่อยู่พื้นน้ำในบวกในหนอง เป็นต้นเรียก ตม ดินตม ขี้ตม).*

๒๐. "ชาติที่มณีแก้ว มหานิลลูกประเสริฐ จริงแล้ว
ถ้าบ่มีคำหุ้มห่อแล้ว มณีเจ้าก็บ่เฮือง"

(อธิบายคำยาก **คำ** *คือ ทองคำ).*

๒๑. **"อย่าได้เสียแฮงได้ เป็นคนนำเพิ่น**
คนก็คนแท้ ๆ เหนียวตึ้งจึ่งแม่นคน"

(อธิบายคำยาก **เสียแฮง** *คือ เสียแรง*

ตึ้ง *หมายถึง อาการชนโดยแรง เช่น ควายชนกันดังตึ้ง รถชนกันดังตึ้ง หรือ หมายถึง ต้าน เช่นว่าวตึ้งลม เป็นต้น*

เหนียวตึ้ง *ณ ที่นี่ น่าจะหมายถึง อาการที่เหนียวมากๆ* **ผะหยาบทนี้** *ก็เล่นคำพ้องเสียงให้ไพเราะ ระหว่าง* **"คน"** *ที่หมายถึง* **"มนุษย์"** *กับ* **"คน"** *ที่หมายถึง ทำให้เข้ากันคละเคล้ากัน*

คน *ในบรรทัดแรก คือ มนุษย์ คน ในบรรทัดที่สอง หมายถึง การทำให้เข้ากัน).*

๒๒. **"กินแกงให้เจ้าซอมดูก้าง คาคอซิจิ้มยาก**
ดูกมันไปอยู่ค้าง กลืนน้ำซิบ่ลง"

(อธิบายคำยาก **ซอม** *หมายถึง สังเกต คอยดักเบิ่ง หรือ คอยฟังเบิ่ง จอบมอง (แอบมอง) พิจารณา.*

ดูก คือ *กระดูก*
ก้าง คือ *กระดูก หรือ ก้างของปลา).*

๒๓. "ข้ามเหนือเพื่อตกใต้ ไหลลงมาค้อมพอแม่น
คือดั่ง พร้าอีโต้ปู้ ให้ฟันเจ้ยแต่ไกล".

(อธิบายคำยาก **ค้อม** *หมายถึง พอเหมาะ พอดี สมส่วน เช่น ค้อมพอดี*

ปู้ คือ *ไม่แหลม ไม่คม ตู้*

เจ้ย หมายถึง *ปาด (ฟัน หรือ หั่น) หรือ ฟันให้เนินลงหรือ ไม่ให้เพียง ปาดให้เนินไป เรียก เจ้ย ขุดหรือ ถากให้เนินลง หรือ เจ้ย).*

๒๔. "มีไหมแล้ว อย่าลืมคุณม้อนคว่าง
ม้อนหากแปงเส้นหยุ้ง ยองให้ก็จึ่งมี"

(อธิบายคำยาก **ม้อน** *คือ สัตว์ชนิดหนึ่ง ในจำพวกแมงบ้ง เป็น สัตว์คนเลี้ยง เลี้ยงด้วยใบหมอน มีใย ใช้ทำแผ่นแพร ใยของม้อน เรียกไหม ขี้ม้อนใช้เป็นยาได้.*

หยุ้ง คือ *ยุ่ง*

ม้อนคว่าง คือ *ตัวม้อนแก่ที่ไม่เข้าฝักหลอก จวนจะตาย).*

๒๕. "อย่าได้เห็นแก่ได้ หมากแตงโมหน่วยใหญ่
ลางเทื่อโชคบ่ให้ เลยซิได้หน่วยปลาย".

(อธิบายคำยาก **หน่วย** *คือ ลูก ผล*
หน่วยปลาย *ลูกเล็ก ลูกปลายๆ).*

๒๖. "ไม้ใบ่ทันแทกด้าม อย่าฟ้าวอ่าวหวนตัด
เยียวบ่เถิงภายลุน ซิเคิกมือเมือหน้า".

(อธิบายคำยาก **แทก** *คือ เทียบ เท่า วัด*

อ่าว *หมายถึง คิด คะนิง คำนึง คิดถึง อ่าวโอ้-โอ้อ่าว คิดเสียดายในภายหลัง*

หวน *คือ คิด*

เยียวหรือเยี่ยว *คือน้ำที่ถ่ายออกจากร่างกาย โดยทางอวัยวะสืบพันธุ์ น้ำมูด น้ำปัดสาวะ การถ่ายน้ำมูดออก หรือการถ่ายน้ำปัดสาวะออก*

"เยี่ยวบ่เถิง" *คือ การเยี่ยวไม่ถึง เป็นการเปรียบเปรยว่ายังไม่โต ไม่สูงเท่าใด ขนาดเวลาเยี่ยวยังไปไม่ถึง อะไรทำนองนั้น*

อีกความหมายหนึ่ง **"เยียว"** *คือ การเยียวยา การบำรุงรักษา "เยียวไม่เถิง" อาจจะหมายความว่า บำรุงเลี้ยงยังไม่ดีเท่าที่ควร บำรุงเลี้ยงไม่ถึง*

เคิก *คือ เสียเวลา ฮาม ปละปล่อยหน้าที่การงาน).*

๒๗. **"เห็นว่าซอนลอนตั้ง กลางพาอย่าฟ้าวว่า หลายเนอ**

ลางเทือเป็นต่อนง้วน กินแล้วซิบ่ยัง".

(อธิบายคำยาก **ซอนลอน** *คือ เรียงกันเป็นแถวเป็นถันงาม งาม*

อย่าฟ้าว คือ *อย่าเพิ่ง*

ต่อน หมายถึง *ท่อนชิ้นของเนื้อ หรือ ปลา ที่ตัดออกเป็นท่อนๆ เรียก ต่อน เช่น ท่อนเนื้อ เรียก ต่อนเนื้อ ท่อนปลา เรียก ต่อนปลา*

ง้วน *คือ ของเบื่อเมา สารหนู ของเบื่อเมาจนตายหากไม่มียาแก้ เรียก ง้วน*

ลางเทือ *คือ บางครั้ง).*

๒๘. **"เป็นขุนนี้ วิชาให้มีมาก**

อย่าได้เป็นดั่งหนังแห้ง มาจวบพ้อไฟไหม้โงดโง".

(อธิบายคำยาก **จวบ** *คือ พบ*

พ้อ คือ *เจอ พบ*

หนังแห้ง คือ *หนังสัตว์ที่ตากแห้ง*

โงดโง คือ *คดงอ ไม่ตรง ต่าวคืน เช่น แขนคด เรียก แขนโง ทางโค้ง เรียก ทางโง).*

๒๙. **“กินให้พิจารณ์ไว้ คะเนดูสามส่วน ดีดาย**
นอนให้คิดสี่ด้าน คะนิงถ้วนจึ่งค่อยนอน”

(อธิบายคำยาก **คะเน** *คือ คาดการณ์*
คะนิง *คือ คำนึง*
พิจารณ์ *คือ พิจารณา).*

๓๐. **“ชาติที่แนวนามบ้ง แปนโตกาซิตอดกินแล้ว**
เฮ็ดให้คือดั่งม้อน ใยหุ้มห่อโต นั้นท้อน”

(อธิบายคำยาก **บ้ง** *คือ สัตว์จำพวกไม่มีกระดูกสันหลัง มีหลายชนิด คือบ้งกือ บ้งกะเลน บ้งขน บ้งคืบ*

แปน คือ *เกลี้ยง ไม่มีสิ่งใดอยู่ เปล่า ไม่รก พ้นออก เช่น จิกเงื่อนไว้ แปนส้นค่าวา*

ตอด คือ *จิก).*

๓๑. **“เห็นว่าได้หน่วยแก้ว อย่าปะเอิบใจหลาย**
ลางเทือฮงๆ ใส หน่วยขวงบ่มีฮู้ ”.

(อธิบายคำยาก **ปะเอิบ** *คือ หลงดีใจ ดีใจอย่างโลดเล่น*
ฮง คือ *เหลื่อม งาม รุ่งเรือง ใส*
ขวง คือ *ไม่เจริญ จัญไร สิ่งที่นำความฉิบหายมาให้ เรียกขวง เข็ดขวง).*

๓๒. **"กุญชโรช้าง แนวสูงสัตว์ใหญ่**
ตายย้อนนกใส่น้อย ผะหยาแพ้ผาบคน".

(อธิบายคำยาก ช้างที่เป็นสัตว์ใหญ่แต่ไม่มีสมองหรือไม่ใช้สมองคิด แต่มาตายเพราะการใช้ปัญญาของนกใส่ตัวน้อยๆ ตามเรื่องเล่านิทานโบราณลาวได้ ผะหยา หรือ ปัญญาใช้ปราบ (ผาบ) กำหราบคนได้).

๓๓. **"ของบ่เป็นตาจ้ำ อย่าสุจุ่มลงเลิก**
ของบ่เป็นตากิน อย่ากินซิพวนท้อง".

(อธิบายคำยาก **จ้ำ** *คือ การเอาคำข้าวเน้นลง หรือจุ่มลงในอาหาร เช่น เน้นลงในถ้วยป่น เรียก จ้ำป่น เน้นลงในถ้วยแจ่ว เรียก จ้ำแจ่ว*

เลิก คือ *ลึก*

พวน คือ *ปวดฮาก อาการเจ็บท้องอย่างหนึ่ง มีอาการร้อนและจุกแน่น).*

๓๔. "บวยบ่มีด้าม ซิเอาหยังมาค้างแอ่ง
เขาสิเอิ้นกะโป๊ะหมากพร้าว บ่มีเอิ้นว่าบวย".

(อธิบายคำยาก **บวย** คือ *ภาชนะสำหรับตักน้ำทำด้วยกะโป๊ะหมากพร้าว, ยาง หรือ โลหะต่าง ๆ มีคันจับ*

แอ่ง คือ *โอ่งน้ำ*

กะโป๊ะ คือ *ส่วนแข็งที่หุ้มเนื้อมะพร้าว เรียก กะโป๊ะมะพร้าว*

เอิ้น คือ *เรียก*

ค้าง หมายถึง *ติด คาอยู่บน วางอยู่ข้างบน แฮม ฮั้ง ยังไม่เสร็จ เช่น เดือนยังไม่ตก เรียก เดือนค้าง บั้งไฟขึ้นค้างแล้วบ่ลง เรียก บั้งไฟตายคาค้าง ไปบ้านอื่นไม่กลับมานอนบ้าน เรียก ไปนอนค้างคืน ไปนอนสองสามคืนไม่กลับ เรียกไปแฮมคืน ไปไม่กลับมานอนเฮือนตนเอง เรียก ไปค้างคืนเฮือนอื่น).*

๓๕. "ขนไป่ทันปกท้าย ก็อย่าเหินเหียนแล่น ไป่นั้น
ปีกไป่ทันหุ้มก้น อย่าท้าแต่จะขัน".

(อธิบายคำยาก **ไป่** คือ *ยังไม่ทัน ไม่ทัน*

เหิน คือ *เหินบิน*

เหียน หมายถึง *แอ่น เหยียด เช่น เหียนก้อย เรียก เหยียดก้อย ปะเหียน).*

๓๖. **"คำปากพ่อแม่นี้ หนักเกิ่งธรณี**
ใผผู้ยำแยงนบ หากซิเฮืองเมื่อหน้า".

(อธิบายคำยาก **เกิ่ง** *คือ ครึ่ง*
ยำ *คือ ยำเกรง เคารพยำเกรง*
แยง *คือ ส่องดูเงาในกระจก หรือในของใส เช่น แยงแว่น แยงเงา*
เฮือง *คือ รุ่งเรือง).*

๓๗. **"ใจให้เสมอน้ำ คุงคาสมุทรใหญ่**
ให้เจ้าคิดถี่ถ้วน ดีแล้วจึ่งค่อยจา".

๓๘. **"อย่าได้ทำใจเพี้ยง เขาฮอขมขื่น**
ความคิดเจ้าอย่าตื้น เสมอหม้อปากแบน".

(อธิบายคำยาก **เพี้ยง** *คือ เสมอ*
เขาฮอ *คือ ต้นบอระเพ็ด).*

๓๙. **"สิบตำลึงอยู่ฟากน้ำ อย่าได้อ่าวคะนิงหา**
สองสะลึงแล่นมามือ ให้เจ้ากำเอาไว้".

(อธิบายคำยาก **ฟาก** *คือ ฝั่งโน้น ฝั่งกระโน้น.*

๔๐. **"มีเงินล้นเต็มถง อย่าฟ้าวอ่งหลายเด้อ**
ลางเทื่อทุกข์คะมอดไฮ้ เมื่อหน้าส่องบ่เห็น".

(อธิบายคำยาก **ถง** คือ *ถุง*

อ่ง คือ *อวดโอ้ อวดอ้าง*

คะมอด หรือ ขะมอด หมายถึง *มอด หมด ไม่เหลือ ไหม้*

ไฮ้ คือ *ไร้ ยากไร้).*

๔๑. **"เงินหากหมดเสียแล้ว ขวัญยังดอมไถ่**
อันว่าผ้าขาดแล้ว แซงนั้นหากยัง".

(อธิบายคำยาก **ดอม** คือ *นำ ด้วย ตาม โดย*

ไถ่ คือ *ผ้าแพรเย็บเป็นถุง เช่น ถุงใส่ข้าว เรียก ไถ่ข้าว*

ขวัญ คือ *สิ่งที่น่ารักน่าทนุถนอม เรียก ขวัญ เช่นลูกรัก เรียกลูกขวัญ เมียรัก เรียก เมียขวัญ ผัวรัก เรียก ผัวขวัญ เสาที่ยกขึ้นก่อน เรียก เสาขวัญ หรือ หมายถึง จิตใจ หรือ กำลังใจเรียก ขวัญ เช่นว่า เสียขวัญ หมายถึงเสียกำลังใจ*

แซง *เป็นชื่อของหมากไม้ หรือ ดอกไม้ ที่มีขวั่นใหญ่อันเดียวกัน แล้วมีขวั่นน้อยต่อกับหน่วย (ลูก) หรือดอก แยกมาอีกต่างหาก เช่นแซงหมากพร้าว แซงหมากตาล).*

๔๒. **"ฮักผัวให้ มีใจผายเพื่อ**
ฮักผัวให้ฮักพี่น้อง แนวน้าแม่ผัว".

(อธิบายคำยาก **ผาย** คือ *กรุณา ช่วยเหลือ สงสาร (อี่ดู) เรียก ผายโผด หรือ โผดผาย).*

๔๓. **"ฟันเฮือไว้ หลายลำแฮท่า**
หม่าข้าวไว้ หลายบ้านทั่วเมือง".

(อธิบายคำยาก **แฮ** หมายถึง *ห้างหาไว้ก่อน จัดไว้ก่อน จัดทำไว้ก่อน เตรียมไว้ก่อน เรียก แฮ*

หม่าข้าว คือ *แช่ข้าวในน้ำ).*

๔๔. **"เฮือนใดยามกินข้าว หลายพามับแมบ**
เฮือนน้ำเศิกบ่มั้ว ใจน้ำบ่ค่องปลา".

(อธิบายคำยาก **มับแมบ** คือ *การทำลับๆ ลี้ๆ ลี้เห็นแด่บ่เห็นแด่ (เห็นบ้างไม่เห็นบ้าง)*

มั้ว คือ *มัว สีเศร้า หมดสิ้น*

เศิก หรือ ศึก คือ *สงคราม การฆ่าฟันกันด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง*

บ่ค่อง คือ *ไม่คล่องแคล่ว).*

๔๕. "เฮือนใดกินข้าว　　　　พาเดียวเป็นหมู่
คำฮักยังช่างตู้ม　　　　กันไว้หมื่นอะสง".

(อธิบายคำยาก **ตู้ม** *แปลว่า หุ้ม ปิด ห่อหุ้ม เรียกตุ้ม ทะนุถนอมน้ำใจ เรียก ตู้มใจ*

ตุ้ม *(บางครั้งก็เรียก)* หมายถึง *คุ้มครอง ปกครองรักษา เจ้านาย แต่ก่อนปกครองไพร่ฟ้าประชากร เรียก ตุ้ม*

อะสง หรือ อะสงไข หมายถึง *ชื่อมาตรวัดจำนวนหลายที่สุด มากที่สุด คือโกษฐ์ กำลัง ๒๐ หรือ หมายถึง นับไม่ถ้วน นับไม่ได้ หลายที่สุด มากที่สุด).*

๔๖. "อันว่า ผัวเมียฮ้าย　ยามเดียวก็เป็นเพิ่น เสียแล้ว
บาดว่าพี่น้องฮ้าย　คือขี้บ่เหม็น".

(อธิบายคำยาก **เพิ่น** *คือ คนอื่น*
ฮ้าย *คือ ทะเลาะ ดุด่า).*

๔๗. "เฮือคาแก้ง　　　　เกวียนเห็นให้เกวียนแก
บาดว่าไปฮอดน้ำ　　　　เฮือสิได้แกเกวียน".

(อธิบายคำยาก **แก้ง** *คือ หินที่ตั้งขวางแปวน้ำ ที่ที่มีก้อนหินใหญ่ขวางทางน้ำ เรียก แก้ง*

แก หรือ แก่ *คือ ลาก ดึง ฉุด*
ฮอด *คือ ถึง).*

๔๘. **“เฮือนบ่มีสีหน้า กาบินมามันสิล่วง**
มีเฮือนคันบ่มีพ่อย้าว โจรซิเข้าล่วงเฮือน”.

(อธิบายคำยาก **สีหน้า** หมายถึง *อารมณ์ที่สะท้อนออกมาทางใบหน้า ทำให้หน้าเบ่งบาน น่ารัก บางครั้งอารมณ์ไม่ดี ก็ทำให้สีหน้าเคร่งขรึม บูดเบี้ยว*

ล่วง คือ *เลย เกิน พ้น ล่วงอีกคำหนึ่งที่โจรล่วงเฮือน คือ ละเมิด บุกรุกเข้าไป*

พ่อย้าว คือ *พ่อบ้าน).*

๔๙. **“จันทร์ใสแจ้ง ดวงเดียวบ่มีค่อง**
บ่มีดาวแวดล้อม จันทร์เจ้าก็บ่เฮือง”.

๕๐. **“หนองบ่มีขอนขั้น ซาวแหเขาสิหว่านลงแล้ว**
มีวังบ่มีเงือกเฝ้า คนใบ้ก็บ่ยำ”.

(อธิบายคำยาก **ขั้น** คือ ถ้าน (ชั้น ลำดับ ตำแหน่ง ฐานะ) ตรงที่ทำเป็นพัก ๆ).

๕๑. **"โทษบ่ทันเถิงกว้าน เถิงศาลให้ค่อยอ่าน เอาถ้อน**
สิ่งที่ผิดพลาดพลั้ง อภัยให้เทื่อเดียว".

(อธิบายคำยาก **กว้าน** *คือ ศาล ศาลา สถานที่ทำการของรัฐบาล*

เถิง *คือ ถึง).*

๕๒. **"มีดงบ่มีไม้ เอาอันใดมาเป็นป่า**
มีหนองบ่มีหญ้าป้อง ปลาซิซ้อนอยู่บ่อนใด".

๕๓. **"ให้เจ้าเอายาวไว้ คือกาคาบเต่า**
อย่าได้เฮ็ดอุ้งปุ้ง คือฮุ้งคาบงู".

(อธิบายคำยาก **อุ้งปุ้ง** *หรือ อ้งป้ง คือ ลักษณะของอวัยวะคน สัตว์ หรือ สิ่งของที่พองขึ้น ไค่ขึ้น อยู่ตรงกลางขนาดใหญ่ เรียก ไค่อ้งป้ง ขนาดน้อยเรียก ไค่อ้องป้อง แอ้งแป้ง อุ้งปุ้ง ขนาดคงอ้วน*

ฮุ้ง คือ *แหลวชนิดหนึ่ง ขนสีหม่น สบ (ปาก) และเล็บแหลม ตัวใหญ่ มักปนอยู่กับแร้ง*

แหลว คือ *สัตว์มีปีกจำพวกนก เป็นสัตว์ดุร้าย หาซูดหาหยุ่มกินสัตว์น้อย เช่น ไก่ นกเขา และอื่นๆ แหลวมีหลายชนิด เช่น แหลวตังปี้ แหลวนกเขา แหลวแดงคอก่าน แหลวพานโต แหลวควายน้อย แหลวฮุ้ง).*

๕๔. "ให้เจ้าเอายาวไว้ คือสินไซฟันไฮ่
ปีนี้ได้แต่ปล้ำ ปีหน้าจึ่งค่อยฮอน".

(อธิบายคำยาก **ฮอน** คือ *รอน ตัด เช่น ฮอนง่าไม้ตัดกิ่งงา).*

๕๕. "อย่าได้ไขประตูไว้ โจรขโมยสิฮู้เมื่อ
อย่าได้ปะป่องท้าง ปลาสิฮู้เมื่อคึง".

(อธิบายคำยาก **ไข** คือ *เปิด*

ปะ คือ *ปละ ปล่อย*

ป่อง คือ *ปล่อง*

ท้าง คือ *ปล่องน้ำ ทางน้ำ ห้วย ฮ่องรั้ำ (ร่องน้ำ)*

คึง หมายถึง *ตัวตน ร่างกาย ร่างกายหมดทั้งร่าง เรียกคึง หรือเลาคึง).*

๕๖. "ฝนตกโห้ง ไหลโฮมแต่โพนปลวก
บวกหมูมีบ่แพ้ ฝนเท้งแล่นกลาย".

(อธิบายคำยาก **โห้ง หรือ ห่ง** *คือ ขังจนเต็มอั่ง น้ำฝนที่ตกลงมามาก แล้วขังอยู่เรียก โห้ง ห้ง (ห่ง)*

โฮม คือ *รวม*

โพน *หมายถึง ดินที่สูงกว่าหน้าดินธรรมดา ดินที่คูนหรือพูนกันสูง เรียก โพน ดินที่ปลวกนำมาพูนขึ้น เรียก ดินโพน*

บวก คือ *น้ำขังในที่เล็กๆ ไม่กว้าง เช่น น้ำที่ขังตามรอยเท้าควาย เรียก บวกควาย*

เท้ง คือ *ตกลงหลาย อาการฝนตกหลาย (มาก) เรียกฝนเท้งลง).*

๕๗. "เห็นว่าขอนไหลน้ำ อย่าคองคอยว่าขอนโดก เทื่อเด้อ
ลางเทื่อหลายมื้อลงแช่น้ำ ยังสิปลิ้นป่งใบ บ่ฮู้".

(อธิบายคำยาก **โดก** คือ *ผุ (ใช้สำหรับไม้ เช่นไม้โดก) ขอนโดก คือ ขอนผุ*

ป่ง คือ *ผลิเกิด ป่งใบ คือ ผลิใบ ออกหน่อ ออกช่อ ออกใบ).*

๕๘. "อย่าฟ้าวติเตียนเว้า ผักกะเดาขมขื่น
บาดว่ากินลาบก้อย ยังซิโอ้อ่าวหา".

(อธิบายคำยาก **อย่าฟ้าว** คือ *อย่าเพิ่ง อย่างเพิ่งรีบ*

ลาบ คือ *ชื่ออาหารอย่างหนึ่ง ทำด้วยซิ้น (เนื้อ) หรือปลาฟักให้แหลกใส่ข้าวคั่วเครื่องหอม ปลาร้าแป้งนัว ถ้าใส่เลือด เรียกลาบเลือด ลาบปลาที่ใส่ข้าวคั่วดำ เรียกลาบแหลว (เหลว)*

ก้อย คือ *อาหารอย่างหนึ่งที่ซอยดิบแล้วคั้นหมากส้มแล้ว จึงเอาเครื่องปรุงต่างๆ ลง ผสมแล้วกิน เรียก ก้อยมีหลายอย่าง เช่น ก้อยปลา ก้อยซิ้น ก้อยกุ้ง ก้อยสุก ก็มี).*

๕๙. "อย่าได้ลืมคุณเฒ่า แมวบักดำโตเกิดก่อน
หนูบ่มากัดเสื้อ ก็เป็นย้อนเพราะแมว".

๖๐. "มันหากเหลือแฮงควายบักเลเฒ่า อดสาเล็มกินหญ้าอ่อน
ดังแม่นเขาะน้อยๆ เป็นน่าอี่ดู หน่ายเด้".

(อธิบายคำยาก **เขาะ** *คือ เครื่องแขวนคอสัตว์ด้วยไม้ป่อง หรือ ไม้แก่น ใช้แขวนคอควาย เรียก เขาะควาย ใช้แขวนคอวัว เรียกเขาะวัว*

อี่ดู *หมายถึง สางสาร).*

๖๑. "อย่าได้เก็บดอกหว้าน บ้านเพิ่นมาซม
ให้เจ้างอยซานเก็บ ดอกกะเจียวแคมฮั้ว".

(อธิบายคำยาก **หว้าน** *คือ พืชจำพวกหนึ่ง ต้นเหมือนต้นขมิ้น มีหลายชนิด มีทั้งชนิดมีหัว และไม่มีหัว ใช้เป็นยาแก้พยาธิ์*

กะเจียว คือ *ชื่อพืชชนิดหนึ่ง ดอกเป็นช่อเหมือนดอกหว้าน ชอบเกิดในป่าโล่งที่มีดินชุ่ม ใช้ดอกลวกกินกับป่นได้ เรียก ดอกกะเจียว*

แคม คือ *ริม ขอบ ข้าง ข้างทาง แคมทาง เรียก ริมทาง แคมทาง แคมฝั่ง เรียก ริมฝั่ง*

ฮั้ว คือ *รั้ว).*

๖๒. **"กินข้าวผีให้เจ้าจกคอฮาก เคี้ยวหมากผีให้เจ้าจกคอคาย**
ให้เจ้าคืนมาดายท้องเปล่า มากินข้าวเก่านำอาวนำอา".

(อธิบายคำยาก **จก** คือ *ล้วง*
ฮาก คือ *อาเจียน*
ดาย คือ *เปล่า ล้า ไม่มีอันใด บ่มีหยัง).*

๖๓. **"ใผผู้อาสาเลี้ยง งูสาไว้ดอมไก่ เป็นลือ**
ย้านแต่ดับบ่มั้ว เข็นฮ้ายฮ่วมเฮือน".

(อธิบายคำยาก **งู** *เป็นชื่อสัตว์เลื้อยคลาน ไม่มีตีนตัวยาวไปด้วยอกหรือ หาง เรียก งู งูแบ่งออกเป็นสองจำพวก คือ พวกงูมีพิษและไม่มีพิษ จำพวกมีพิษ เช่น งูจงอาง งูเห่า งูทำทาน งูเพากะบา งูสางฮ่า งูหลักควาย งูง้วงกลางดง งูเขียวห้างแห้ม งูค่วงคอน งูกล่อมนางนอน...จำพวกที่ไม่มีพิษ เช่น งูเหลือม งูสา งูสิง งูปลา งูสิงเสื้อ สิงดง สิงปลวก งูลากเชือก งูงวงช้าง*

ดอม คือ *นำ ตาม โดย*
มั้ว คือ *มัว สีเคร้า หมด*
เข็นฮ้าย คือ *เคราะห์ร้าย*
ฮ่วม คือ *ร่วม".*

๖๔. "อย่าได้อาสาเลี้ยง แนวชะนีฮูปค่าง
มันหากเคียวผอกพ้น ผองเท่ากระดูกดำ พุ้นแล้ว".

(อธิบายคำยาก **ชะนี** *ชื่อสัตว์ชนิดหนึ่ง คล้ายคือลิง แขนหรือขาหน้ายาวกว่าขาหลัง ส่วนหลายขนเป็นปุยสีดำ เรียก ชะนี บางท้องถิ่น เรียก ทะนี*

ค่าง *เป็นสัตว์สี่ตีนชนิดหนึ่ง จำพวกเดียวกับลิง แต่ตัวใหญ่ แขนขาใหญ่ หางยาวกว่าลิง แต่นิ้วหัวแม่มือสั้นกว่าลิง ขนสีเทาหรือดำ เรียก ค่าง*

เคียว คือ *มีความอยากในกามคุณหลาย มีตัณหาหลาย เต็มไปด้วยตัณหา เช่นว่า เป็นคนคันเคียวแท้*

ผอก คือ *เลย เกิน เหลือ โพด การทำที่เกินขอบเขต เรียก ผอก ผอกพ้น ผอกพ้น คือ เกินเลย*

ผอง คือ *จน ฮอด ถึง เช่น คองถ้าจนเถิงกลับมา เรียก ผอง เช่น ผองอ้ายต่าวมา).*

๖๕. "คันได้กินต่อนซิ้น อย่าลืมแห่งคุณหมา
โจรบ่มาลักซอม ก็คอบหมานอนเฝ้า".

(อธิบายคำยาก **ต่อน** คือ *ชิ้น*
ซิ้น คือ *เนื้อ*
ซอม คือ *สังเกต คอยดักดู หรือ คอยฟังดู จอบมอง พิจารณา).*

๖๖. "สุกคาต้น บ่ปานฝานหัวบ่ม
คันเพิ่นบ่มให้ บ่ปานเจ้าบ่มเอา".

(อธิบายคำยาก **ฝาน** คือ *ปาดบางๆ ปาดให้เป็นแผ่นบางๆ*
บ่ม คือ *ทำให้สุกด้วยความอบอุ่น เช่น บ่มหมากเขียบ (น้อยหน่า) บ่มหมากหุ่ง บ่มหมากกล้วย).*

๖๗. "คันได้กินปลาแล้ว อย่าลืมปูปละปล่อย
ลางเทื่อปลาขาดข้อง ยังซิได้ป่นปู".

(อธิบายคำยาก **"ลืมปูปละปล่อย"** คือ *ปล่อยปละละเลย ปูลืมปูไป).*

๖๘. **"คันได้ขี่ช้าง กั้งฮ่มเป็นพระยา**
อย่าได้ลืมเสนา ผู้แห่นำตีนช้าง".

(อธิบายคำยาก **กั้ง** คือ *กั้น บัง กั้นฮ่ม เรียก กั้งฮ่ม*

ฮ่ม คือ *ร่ม*

เสนา คือ *ทหาร หมู่ทหาร กองทัพ*

แห่ *หมายถึง อ้อม เฝ้า ไปเป็นหมู่ ไปเป็นระเบียบเพื่อส่ง เช่น แห่กฐิน แห่ดอกไม้ไปนำเจ้านาย เป็นต้น นอกจากนี้ คำว่า แห่ขบวน ก็คือ การเดินร่วมกันอย่างหลวงหลายของกำลังมหาชน ถือป้าย คำขวัญกล่าวโทษ หรือ กล่าวประณามรัฐบาล หรือ อำนาจปกครอง ที่ไม่เป็นธรรม เพื่อทวงเอาสิทธิเสรีภาพของประชาชนคืนให้แก่ ประชาชน ส่วนคำว่าแหแหน นั้นหมายถึง แวดล้อม รักษา แห่หน้า แห่หลัง ทั้งปกป้องรักษา).*

๖๙. **"คันเจ้ามีแหแล้ว อย่าลืมซิงหางกระต่าย**
คันเจ้ามีค่ายแล้ว อย่าลืมแฮ้วนกไก่นา".

(อธิบายคำยาก **ซิง** คือ *เครื่องห้างเอาสัตว์จำพวกกระต่ายและนก สานด้วยปอ ป่าน ใส่คันปักไว้*

ค่าย คือ *ตาข่าย แฮ้ว ก็คือ ตาข่าย เช่นกัน ไว้ดักนก ไก่นา).*

๗๐. **"คันได้ยินคำเว้า ขมในๆ อย่าฟ้าวจ่ม**
ลางเทื่อขมขี้เพี้ย เมื่อหน้าหากซิดี".

(อธิบายคำยาก **จ่ม** *คือ บ่น*

เพี้ย *คือ ขี้อ่อนของสัตว์และคน ขี้เพี้ยของวัวหรือควาย จะขมเอาไว้ใส่ลาบใส่ก้อย **"ลาบใส่เพี้ย บ่ขมขื่นปานบี คนบ่มีศีลธรรมปกครองเมืองสูญเศร้า"** บี คือ น้ำดีของวัว ควายจะขมลึก ขมขื่นกว่าขมเพี้ย คนนิยมใส่บี เพราะมันคมลึกกว่าเพี้ย เวลาทำลาบก้อย).*

๗๑. **"คันได้กินลาบก้อย อย่าลืมแจ่วแพวผัก**
คันได้กินพาเงินพาคำ ก็อย่าลืมกะเบียนฮ้าง".

(อธิบายคำยาก **แจ่ว** *คือ น้ำพริกแจ่ว*

แพว *คือ ชื่อผักชนิดหนึ่ง ใบเล็ก มีกลิ่นขิว (ขิว คือ เหม็นขิว กลิ่นเหม็นอย่างหนึ่ง เช่น กลิ่นเผาหนังแห้ง กลิ่นจูด (จุด) ยาง หรือใบไม้เน่า จะมีกลิ่นเหม็น เรียก ขิว เหม็นขิว ถ้าขิวหลาย ขิวแฮง เรียก ขิว ขิ่ว*

พา *คือ ภาชนะใสข้าว*

ฮ้าง *คือ พังไม่ดี ผุพัง*

กะเบียน *คือ ภาชนะที่สานด้วยไม้ป่อง มีลักษณะคือกระด้ง แต่เล็กว่ากระด้ง เรียก* **กะเบียน** *ใช้สำหรับส่ายข้าวเหนียวนึ่ง ส่าย*

หรือ **สว่าย** *หมายถึง ล้างหน้าด้วยน้ำสะอาด วีข้าว เรียก* **สว่ายข้าว** *เมื่อเวลานึ่งข้าวเหนียว เมื่อสุกดีแล้วจะต้องนำมาส่ายเพื่อให้ไอร้อนออกจากข้าวที่นึ่งนั้น ปกติจะใช้กะเบียน หรือกระด้งสำหรับส่ายข้าว เมื่อส่ายข้าวเสร็จจึงนำข้าวไปใส่ไว้ในกระติ๊บข้าวเหนียว กินได้ทั้งวัน ปัจจุบันนี้ตามร้านขายส้มตำ ข้าวเหนียว ปิ้งไก่ เมื่อนึ่งข้าวเหนียวในหวดเสร็จแล้ว เขาจะนำข้าวเหนียว บางครั้ง ไม่ต้องส่ายข้าว ลงในกระติกน้ำแข็ง สามารถรักษาความอุ่นของข้าวได้ตลอดทั้งวัน เรียกว่า เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านโดยแท้).*

๗๒. "นกเขาเข้าอยู่ตุ้ม เหงาหง่วมแต่ความทุกข์
แม่นได้งอยคอนเงินคอนคำ ก็บ่ลืมคอนไม้".

(อธิบายคำยาก **ตุ้ม** *คือ เป็นชื่อตุ้มชนิดหนึ่ง สานด้วยตอกไม้ไผ่เป็นรูปกลม สำหรับขังนกต่อ มีนกเขา นกกะทา นกค่อ นกแก้ว*

เหงา *หมายถึง ไม่ชื่นบาน โศกเศร้า เหงาหง่วมคงเป็นอาการซึมเศร้า ไม่ดีอกดีใจกลับมีอาการเสียใจ ไม่ชื่นอกชื่นใจ ไม่ชื่นบาน*

คอน หมายถึง *ไม้บ่อนนกจับ(ไม้ที่นกจับ) เรียกคอนนก ไก่จับ เรียก คอนไก่ เช่น ไก่นอนคอน นกนอนคอน).*

๗๓. "อย่าสุไลเสียถิ่ม พงษ์พันธุ์พี่น้องเก่า
อย่าสุละเผ่าเชื้อ ไปย้องชาติอื่นไกล".

(อธิบายคำยาก **ไล** *คือ ลืม ละ คือ ปล่อยปละ ไม่ยึดถือ ลืม*
ย้อง คือ *ยกย่อง*
ถิ่ม คือ *ทิ้ง ลืมทิ้ง).*

๗๔. "บุญหัวบ่เคยได้ สังวาลคำพญานาค
ขี้ดินดากติดหัวเล็กน้อย โงแง้นว่าแม่นหอม".

(อธิบายคำยาก **สังวาลคำ** คือ *สร้อยสังวาลทองคำ สังวาลคือ เครื่องประดับประดาเอ้ย้อง (สวยงาม) สายสร้อยที่ใส่เบี่ยงบ้าย*

ดินดาก คือ *ดินที่เป็นก้อนเหนียวและละเอียด ดินชนิดนี้ใช้ปั้นหม้อ ปั้นไห ได้ดี*

แง้น หมายถึง *แอ่นขึ้น กลับคืน แอ่น ง้อนไถแหงน เรียก ง้อนไถแง้น วาที่เหยียดออกสุดขีด จนเกือบไปทางหลัง เรียก วาแง้น ขาแหงน เรียก ขาแง้น*

โง คือ *โงกลับ หวนกลับ อ้อม เลี้ยวเดินไปแล้วกลับ เรียก โง เดินอ้อม เรียก โง ยกหัวขึ้น เรียก โงหัว).*

๗๕. **"ตึกแหได้ปลาไข่ เอาเมียใหม่ได้ลูกพร้อม**
บุญสร้างตั้งแต่หลัง".

(อธิบายคำยาก **ตึกแห** คือ *ทอดแห* **ตึก** คือ *การหาปลาด้วยแห มอง หรือ เบ็ด เช่น ตึกแห ตึกเบ็ด ตึกมอง*

แห คือ *เครื่องหาปลาชนิดหนึ่ง ใช้หว่านลงน้ำ เพื่อเอาปลา หาปลา สานด้วยปอป่านหรือฝ้าย ด้าย มีสามชนิด คือ แหตาน้อยๆ ขนาดปลาสร้อยปลาซาวคา (ติดร่าง) เรียก แหสร้อย ตาปานกลาง เรียก แหฮาม ตาใหญ่ขนาดฮัดนิ้วมือสี่นิ้ว หรือว่า ฮัดกกสี่ เรียก แหใหญ่).*

๗๖. **"ยามเมื่อชลทาน้ำ ไหลนองท่วมทุ่ง**
มดบ่มีบ่อนซ้น ปลากั้งอะเฮ่ยหัว
ยามเมื่อเดือนสามเสี้ยง ชลทาน้ำเขินขาด
มดมันกระเจาะกระจอกเว้า หัวร่อต่อปลา".

(อธิบายคำยาก **ซ้น** คือ *หลบซ่อน หลบลี้ ลี้*

กั้ง *เป็นชื่อปลาชนิดหนึ่ง จำพวกปลาค่อ (ช่อน) หัวโปแต่ตัวเล็กกว่า เรียก ปลากั้ง หรือ ปลาค่อกั้ง*

อะเฮ่ยหัว *คล้ายหัวเราะเยาะ หัวเราะแบบเย้ยหยัน*

เสี้ยง *คือ หมดไป สิ้น เกลี้ยง สูญ ไม่มีอีก*

กระเจาะกระจอก คือ *อาการแสดงความชื่นชมยินดีในเวลาพูด ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่พออกพอใจที่สุด).*

๗๗. "ยามเมื่อเป็นมันอ้อน ใผสิซอนเสียมใส่
บาดว่ามันอีโม้ ใผก็หิ้วกระต่ากลาย".

(อธิบายคำยาก **อ้อน** คือ *มันชนิดหนึ่ง หัวกลม รสหวานกินอร่อย เรียก มันอ้อน*

อีโม้ โม้ *ชื่อเขียดชนิดหนึ่ง ตัวเล็กกว่ากบ เรียกเขียดโม้ เขียดตาโม้ เขียดอีโม้ มันอีโม้ น่าจะเป็นมันหรือหัวมันที่ไม่สวย ไม่งาม มันเล็กๆ เช่นเขียดอีโม้ที่เล็กกว่ากบ คนจึงไม่สนใจ จึงหิ้วกระต่ากลายไป หลีกไป).*

๗๘. "ติแต่ควายเขาเลฮ้าย ฮาวสวนเจ้าบ่ถี่
ติแต่แมงมี่ฮ้าย ตีนสิ่นเจ้าบ่เอา".

(อธิบายคำยาก **เล** คือ *เหวอออก มีปลายจ่างออก มีใบบานออก มีปลายกลางออก เช่น ควายเขาเล ใบหูเล*

ฮาว คือ *ราว รั้วราว รั้วฮาวสวน*

แมงมี่ คือ *แมงชนิดหนึ่ง ตัวเล็กๆ ชอบตอมหู ตอมตาคน*

ตีนสิ่น คือ *ชายสิ่น บ่อน (ที่) ต่อจากผืนสิ่นเบื้องล่างต่ำ หรือ ขิดด้วยไหม และมีลวดลายหลากสีสวยงาม*

สิ่น คือ *ผ้าถุงผู้หญิง).*

๗๙. "ได้ว่าเป็นเสือแล้ว ลายบ่ลายเขาก็ตู่
แหนงสู้เอามิ้นหม้อ มาแต้มตื่มลาย".

(อธิบายคำยาก **ตู่** หมายถึง *การพูดอ้างเอาของคนอื่นว่าเป็นของตน เว้าอ้าง หรือ หาเรื่องใส่ผู้อื่น เว้าอ้างว่าคนอื่นทำ พูดเอาความผิดใส่ผู้อื่น เรียก เว้าตู่ พูดตู่*

แหนงสู้-แหนงว่า หมายถึง *ดีแต่ เช่น แหนงสู้ตาย*

มิ้นหม้อ คือ *สีดำๆ ที่ติดท้ายหม้อ เวลาที่เอาหม้อตั้งไฟไว้ จากหม้อสีขาวจะกลายเป็นหม้อสีดำ สีดำนี้เอามาทาหน้า ทาตาแทนสีได้ เรียก มิ้นหม้อ (หมิ่นหม้อ ก็เรียก)*

แต้ม คือ *ทา ตื่ม คือ เพิ่ม เติม).*

๘๐. "ตกกะเทินได้กำคอแข้ อย่าวางหางให้มันฟาด
ตกกะเทินเป็นม้าบักก่ำน้อย คันหนีแส้ให้ห่ากิน."

(อธิบายคำยาก **ตกกะเทิน** คือ *ได้ทำ หรือ พูดแล้วต้องปฏิบัติ*

ก่ำ คือ *สีดำ ข้าวเหนียวสีดำ เรียก ข้าวก่ำ ข้าวเหนียวชนิดนี้หากเอาไปทำเหล้า เรียก เหล้าข้าวก่ำ*

แส้ คือ *ไม้น้อยๆ และยาวเรียว ไม้สำหรับตีหรือเฆี่ยน เช่น แส้ตีม้า แส้ตีเด็กน้อย*

ห่า (ฮ่า) คือ *ผีจำพวกหนึ่ง ถือกันว่าทำให้คนและสัตว์ล้มตายลงเป็นอันมาก ได้แก่โรคอหิวาต์และกาฬโรค เป็นต้น โบราณเรียกโรคห่า (ฮ่า) หรือ ผีห่ากินคนและสัตว์).*

๘๑. “ตกกะเทินได้ปล้ำ ซินำฮอนหมดสุง่า
ง่าใดออกนอกฮั้ว ซินำม้วนเข้าใส่สวน”.

(อธิบายคำยาก **ฮอน** *คือ ริ ตัด รอน เช่น ฮอนง่าไม้ตัดกิ่งง่า*

ม้วน *หมายถึง พันเข้า ทบเข้า เช่น พันเสื่อพันสาด เรียกม้วนเสื่อ ม้วนสาด ทบสิ่งเป็นเส้นยาวๆ เข้าไว้ ทำสิ่งเป็นเส้นยาวๆ ให้เป็นโค้งไว้ โฮมไว้).*

๘๒. “คิดว่าใจประสงค์สร้าง ทุงไซไว้ให้อาด
ติแต่คันหากสั้น แขวนไว้ก็บ่ปลิว”.

(อธิบายคำยาก **ทุงไซ** *คือ ธงชัย*
อาด คือ *อาจอง มีสง่าราศี*
คัน คือ *คันธง*

๘๓. **"ชาติที่ดงหลวงกว้าง พึงคณาเนื้อแกว่น**
นกหากชมชื่นช้อย ลำไม้ง่างาม".

(อธิบายคำยาก **แกว่น** *คือ ความสมบูรณ์ ฮั่งมี มั่งมี ดูดงหลวงกว้าง ให้ดูความอุดมสมบูรณ์ของป่า ที่จะเป็นที่อยู่ อาศัยของสรรพสัตว์ต่างๆ).*

๘๔. **"อันว่ายูง ยาง ไม้ ลมตียังหักท่อง**
บาดว่าเครือหญ้าปล้อง ลมต้องก็บ่เพ".

(อธิบายคำยาก **ท่อง** *คือ ครึ่ง ครึ่งหนึ่ง เรียก ท่อง ท่องหนึ่ง*

ปล้อง *เป็นชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง เกิดในหนองน้ำเป็นข้อยาว เรียก หญ้าปล้อง).*

๘๕. **"ยามซาตานเจ้าขึ้น ขอนยูง ขอนยาง ก็ได้ไต่**
บาดว่าพะลาดล้ม หยุมหญ้าก็บ่ทัน"

(อธิบายคำยาก **ซาตา** *คือ ชะตา*

พะลาด *คือ พลา*

หยุม *คือ กำ จับไว้เยอะๆ คว้าจับไว้เยอะ ๆ).*

๘๖. “ชาติที่แนวนามช้าง โตสูงบ่ห่อนต่ำ
ชาติที่เชื้อไก่กุ้ม หางสั้นบ่ห่อนยาว”.

(อธิบายคำยาก **ห่อน** *คือ ไม่ บ่ห่อน คือไม่ห่อน*
กุ้ม *คือ สั้น ไก่หางสั้น เรียก ไก่กุ้ม).*

๘๗. “คันเมื่อฟังธรรมแล้ว บ่ทำตามก็ไร้ค่า
คือมียา ถ้าบ่กินใส่ท้อง โรคาไข้ ก็บ่หาย”.

๘๘. “มีเงินบ่มีคนค้า เฮ็ดแนวใดมันสิฮั่ง
พุทธัง ธัมมัง สังฆัง ใจบ่น้อม บุญสิได้อยู่บ่อนใด”.

(อธิบายคำยาก **ฮั่ง** *คือ มั่งมี ร่ำรวย).*

๘๙. “คอยแต่บุญมาค้ำ บ่ทำเอามันบ่แม่น
แสนสิทุกข์ยากเยื้อน เพียรท้อนหาสิเฮือง”.

(อธิบายคำยาก **เยื้อน** *คือ กรุณา ปราณี โผดผาย เดิน กล่าว เจรจา พูด จับ หลีก เว้น สั่ง ลา ยาก ลำบาก อด อดกลั้นไว้ รอ คอย ร้องไห้ กลับคืน ยอม ตกลง ไม่ขัดข้อง ณ ที่นี่ หมายถึง ความลำบาก*

เพียรท้อน *คือ เพียรเถิด เฮือง คือ รุ่งเรือง เจริญ).*

๔๐. “อย่าได้พาโลล้น ลืมโตบ่เข้าท่า
มันจักขายขี้หน้า เฮาแท้เมื่อลุน”.

(อธิบายคำยาก **เมื่อลุน** หมายถึง *ภายหลัง*

พาโล คือ *คนพาล อาการร้องไห้ไม่หยุด ร้องไห้มากๆ* พูดหรือ ทำให้*คนอื่นเกินกว่าความจริง).*

๔๑. “คันได้เป็นนายแล้ว อย่าลืมเชื้อราษฎร”

๔๒. “ชาติที่แมงมี่เผิ้ง แสวงหาดวงหอม
ชาติที่หงส์คำมัก ดอกบัวสระแก้ว”.

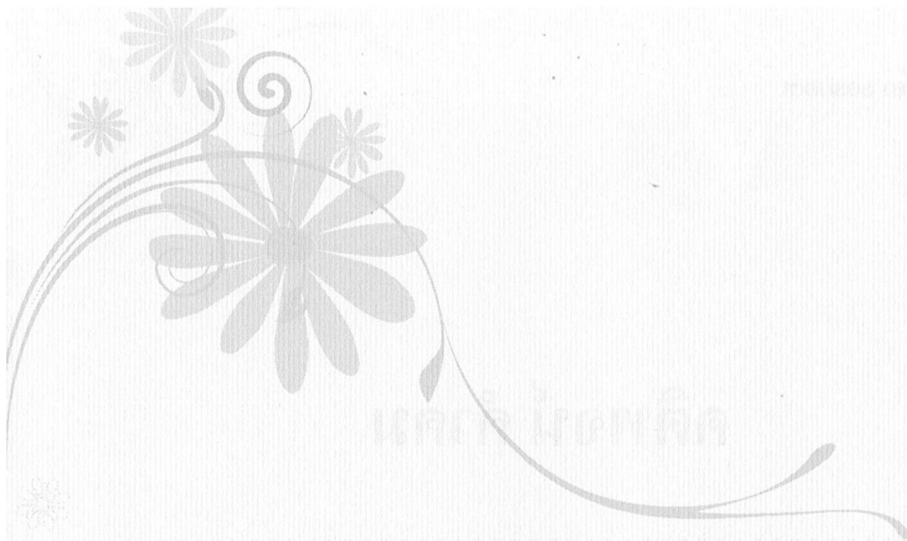
๔๓. “ลาบใส่เพี้ย บ่ขมขึ่นปานบี
คนดี บ่มีศีลธรรม ปกครองเมืองสูญเศร้า”.

(อธิบายคำยาก ดูข้อ ๗๐).

๔๔. “เจ้าผู้เฒ่าแก่แล้ว สังมาอยากแกงหนัง
สังบ่กินแกงเทา ให้สมใจเฒ่า”.

(อธิบายคำยาก **เทา** คือ *พืชชนิดหนึ่ง เกิดในน้ำเป็นเส้นคล้ายคือเส้นผมสีเขียว ใช้กินเป็นอาหารได้).*

คติพจน์ คำคม

คติพจน์ คำคม

๑. **"กินหลายท้องแตก แบกหลายหลังหัก"**

๒. **"มักง่ายได้ยาก มักลำบากได้ดี"**

๓. **"ของกินบ่กินมันเน่า ของเก่าบ่เล่ามันลืม"**

๔. **"สิบซิ้น** *(เนื้อ)* **บ่ท่อปลา สิบ ลุงตา บ่ท่อพ่อแม่"**

๕. **"อย่าตีหมูซา อย่าตีหมาเสียด"**

(อธิบายคำยาก **ซา** *คือ ไม่เกลี้ยง ไม่หมื่น (ลื่น) แข็งกล้า เช่นเหล็กกล้าถูกหินซา หมูซา คือ หมูไม่เกลี้ยง ไม่เกลา ไม่ควรไปตีมัน*

เสียด *เป็นอาการเจ็บท้อง หรือร่างกายที่มีอาการเจ็บเสียบ หมาเสียด น่าจะเป็นหมาที่มีอาการเจ็บอยู่ ไม่ควรตีมัน).*

๖. **“คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก”**

๗. **“อย่าฝันก่อนนอน อย่าวอนก่อนเกิด”**

๘. **“อย่าปิ้งซิ้น *(เนื้อ)* ให้หมา อย่าปิ้งปลาใกล้แมว”**

๙. **“ให้ฟังด้วยหู ให้ดูด้วยตา”.**
ลักขณาด้วยใจ รู้แล้วอย่าเด้อ”

๑๐. **“คำรหัส *(ความลับ)* อย่าให้ถึงสอง”**

๑๑. **“น้ำแห้งมดกินปลา น้ำมาปลากินมด”.**

๑๒. **“เฮ็ดไฮ่พอกะจา เฮ็ดนาพอกะเทิน บังเอิญทุกข์”**

(อธิบายคำยาก **กะจา** หมายถึง *ครึ่งๆ กลางๆ เช่น หมากแตงที่ครึ่งสุกครึ่งดิบเรียก หมากแตงกะจา ครึ่งชาวนา ครึ่งขุนนางเรียก ขุนกระจา*

กะเทิน คือ *ยังไม่ทันตั้งใจแท้จริง เรียก กะเทิน ถ้าตั้งใจแท้เรียก ตกกะเทิน ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งยังไม่เสร็จนัก เรียก เฮ็ดกะเทิน*

๑๓. **“ฮักกันเพราะความกิน ยินดีเพราะความเว้า”**

๑๔. **“อดส้มได้กินหวาน อดทนหวานเวียกงานจึงแล้ว”**

๑๕. **“อยากฮู้ให้ถาม อยากงามให้แต่ง”**

๑๖. **“ทุกข์เพิ่นว่าดี มีเพิ่นจึ่งว่าพี่น้อง”**

๑๗. **“คำท่อหัวหมา บ่ท่อนาตีนบ้าน”**

๑๘. **“เสียคำท่อหัว บ่ท่อเสียผัวให้เขา”.**

๑๙. “ซื้อควายยามนา ซื้อผ้ายามบุญ”.
๒๐. “ไปเหยียบหมา มาเหยียบเขียด”.
๒๑. “สิบขาหน้า บ่ท่อขาหลัง”.
๒๒. “บ่มีอันใดจะเสีย เท่ากับเสียเวลา”.
๒๓. “ผู้จ่มว่าเวียกหลาย มักเป็นผู้เฮ็ดเวียกน้อย”.
๒๔. “น้ำยิ่งลึก ยิ่งไหลเงียบ”.
๒๕. “เฮ็ดเวียกอย่าผัดวัน ประกันมื้อ”.
๒๖. “ความทุกข์อยู่ที่ใด ความสุขอยู่ที่นั่น”.
๒๗. “ความพยายามอยู่บ่อนใด ความสำเร็จอยู่บ่อนนั้น”.
๒๘. “ไฟในอย่าออก ไฟนอกอย่าเอาข้า”.
๒๙. “อย่าหมายกินน้ำบ่อหน้า”.
๓๐. “น้ำขุ่นแพ้น้ำใส ใจดีแพ้ใจฮ้าย”.
๓๑. “ภาษาบอกชาติ มารยาทบอกตระกูล”.
๓๒. “อย่าเชื่อใจทาง อย่าวางใจคน มันจนใจโต”.
๓๓. “ปลาตัวเดียวเน่าคับข้อง ฆ้องหน่วยเดียวตีหมดเมือง”.
๓๔. “ความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย”.
๓๕. “หมั่นหลังด้าน ขี้คร้านหลังหัก”.
๓๖. “เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก”.
๓๗. “โลภมาก ลาภหาย”.
๓๘. “เฮ็ดนาว่าปีหน้า ไปค้าว่าปีฮือ”.

๓๙. “ทุกข่อย่าลืมตน จนอย่าลืมดี มือย่าลืมตาย”.

๔๐. “อยู่คนเดียวให้ระวังความคิด อยู่นำมิตรให้ระวังวาจา”.

๔๑. “ปากเป็นธรรม หัวใจเป็นยักษ์”.

๔๒. “ความปากหวานจ้อยๆ ใจส้มดังหมากนาว”.

๔๓. “มือถือสาก ปากถือศีล”.

๔๔. “เฮ็ดเป็นมีจึ่งเห็นหน้าป้า เฮ็ดบ่เป็นมีน้าผู้เดียวก็บ่เห็น”

๔๕. “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด”.

๔๖. “เงินคำหาได้ น้ำใจหายาก”.

๔๗. “กินข้าวโต อย่าโสความเพิ่น”.

๔๘. “ช้างตายทั้งตัว เอาใบบัวมาปก”.

๔๙. “ฟังความไทย ไฟไหม้ฮ้านหญ้า”.

๕๐. “โตเป็นโต จึ่งโปโลเพียงเพิ่น”.

๕๑. “สู้ทนหม้นทุกข์ ได้สุขภายหลัง”.

๕๒. “เก้าอดเก้าเยื้อน *(อดทน)* หากสิได้ต่อนคำ”.

๕๓. “หญิงรูปฮ้าย คองวัดพางาม
ชายรูปงาม วิชาพาฮุ่ง”.

๕๔. “อยู่ให้ปลูกมอน หนีให้ซอนฮั้ว”.

๕๕. “อยากทุกข์ให้เป็นนาย อยากสบายให้เป็นแหล่ง”.

๕๖. “อยากกินหลายได้กินท่อก้อย
อย่ากินน้อยได้กินท่อหัวโป้มือ”.

๕๗. "ไม้คดเอาไว้เฮ็ดขอ เหล็กงอเอาไว้เฮ็ดเกี่ยว
คนคิดเลี้ยว เอาไว้บ่ดี".

๕๘. "ไม้ลำเดียวล้อมฮั้วบ่ไขว่ ไพร่บ่อพร้อมแปงบ้านบ่เฮือง".

๕๙. "อยากไวให้คลาน อยากนานให้แล่น".

๖๐. "หลีกลิงให้ไกลสามศอก หลีกหอกให้ไกลสามวา".
หลีกคนพาลา ให้ไกลสามโยชน์".

๖๑. "ว่าโตกะดัด เพิ่นแฮงกะด้อ
โตนั่งย่องย้อ เพิ่นพัดนั่งยองตอ".

๖๒. "ให้ตื่นดึกคือกา หากินคือไก่".

๖๓. "รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี".

๖๔. "เฮ็ดนาอย่าแพงกล้า ไปค้าอย่าแพงทุน".

๖๕. "แฮ้งคาบมา กาคาบออก".

๖๖. "บ่อนสนุกอย่านอน เมียวอนอย่ายิน".

๖๗. "บ่อนบ่สมพอนั่งอย่างนั่งลับไล บ่อนบ่สมพอไปอย่าไป".

๖๘. "ไก่บ่สมพอฆ่าอย่าฆ่า ม้าบ่สมพอขี่อย่าขี่".

๖๙. "แหวนงามย้อนหัว ผัวงามย้อนเมีย".

๗๐. "ผัวเป็นเพีย เพราะเมียใจฮู้".

๗๑. "อยู่ให้เพิ่นว่าดี หนีให้เพิ่นคิดฮอด".

๗๒. "เพิ่นบ่เอิ้นอย่าขาน เพิ่นบ่วานอย่าซ่อย
มักซ่อยแท้ ให้พิจารณา".

๗๓. "บ้านอยู่ใกล้ป่า อยู่เฮือนเพ
บ้านอยู่ใกล้เซ อึดปลาแดก".

๗๔. "ความดีฝังไว้เก้าศอก ความชั่วชักออกเก้าวา".

๗๕. "ไก่งามย้อนขน คนงามย้อนแต่ง".

๗๖. "เฮือไหลท่ายัง ไฟไหม้ป่าดอยยัง".

๗๗. "เชื้อหมากต้อง บ่ห่อนหล่นไกลกก
แนวผมดก บ่ห่อนเป็นหัวล้าน".

๗๘. "ได้เมียดีปานแก้วคูนล่าง ได้เมียซ่าง ปานได้แล้วแก้วคูนเฮือน
ได้เมียบิดเบือน ปานแก่ไม้ทางปลาย".

๗๙. "อย่าจกรูงูเห่า อย่าเซ่าของเพิ่นมากิน".

๘๐. "ทุกข์ให้เลี้ยง ปากเกลี้ยงให้ไล่หนี".

๘๑. "นั่งให้เบิ่งที่ หนีให้เบิ่งบ่อน".

๘๒. "นุ่งผ้าลายหมาเห่า เว้าความเก่าผิดกัน".

๘๓. "เบิ่งคนให้เบิ่งหน้า เบิ่งผ้าให้เบิ่งเซิง".

๘๔. "เบิ่งช้างให้เบิ่งหาง เบิ่งนางให้เบิ่งแม่".

๘๕. "เบิ่งวัดให้เบิ่งถาน เบิ่งบ้านให้เบิ่งครัว".

๘๖. "ตกหมู่แฮ้งเป็นแฮ้ง ตกหมู่กาเป็นกา".

๘๗. "เข้าบ้านตาหลิ่ว ให้หลิ่วตานำ".

๘๘. "ใจหนักได้กินข้าว ใจเบาได้กินกลอยหัวใหญ่".

๘๙. "ถ่มน้ำลายให้เบิ่งปล่อง นั่งย่องย้อให้เบิ่งหง่างขา".

๙๐. “เงินเต็มพา บ่ท่อผะหยาเต็มปูม”.

๙๑. “สิบพ่อค้า มาไหว้พ่อนา”.

๙๒. “ผมบ่หลายให้ตื่มซ้อง พี่น้องบ่หลายให้ตื่มเสี่ยวตื่มเกลอ”.

๙๓. “ฮั้วหลายหลักจั่งหมั่น พี่น้องหลายชั้น จั่งดี”.
พี่น้องบ่หลาย ให้หาสหายมาตื่ม”.

๙๔. “แก้วบ่ผัดสามปีเป็นแฮ่ พี่น้องบ่แว่ สามปีเป็นเพิ่น”.

๙๕. “เฮ็ดกินอย่าคร้าน เข้าบ้านอย่าอาย”.

๙๖. “เห็นคนตาย อย่าขี้เดียด”.

๙๗. “บ่อนสูงให้ฮ่ำ บ่อนต่ำให้ยอ บ่อนบ่พอให้ตื่ม”.

๙๘. “ผู้กิน กินพอฮาก ผู้อยาก อยากพอตาย”.

๙๙. “มือยาว สาวได้สาวเอา”.

๑๐๐. “ปลาใหญ่กินปลาน้อย ปลาสร้อยกินปลาซิว”.

๑๐๑. “อย่าฆ่าคนดี อย่าตีคนคุ้น”.

๑๐๒. “ไหใหญ่ล้น ไหน้อยบ่เต็ม”.

๑๐๓. “อย่าอวดอ้างผะหยา อย่าด่าคนทุกข์”.

๑๐๔. “ตีนช้างเหยียบปากนก”.

๑๐๕. “ช้างเข้านา อาชญาเข้าบ้าน”.

๑๐๖. “นาแล้วฆ่าควายเถิก เศิกแล้วฆ่าคนหาญ”.

๑๐๗. “บ่อนอ่อนซ้ำแทง บ่อนแข็งซ้ำเว้น”.

๑๐๘. “ทุกข์กายอยู่ได้ ทุกข์ใจอยู่ยาก”.

๑๐๙. “ช้างซิตายทาวเครือ เสือซิตายทาวเหล่า”.

๑๑๐. “ตีหัวปลาสะเทือนหัวนาก ตีหัวฟากสะเทือนหัวฝา
ตีหัวหมา สะเทือนหัวเจ้า *(ของ)*.”

๑๑๑. “เห็นเพิ่นทุกข์อย่าทาน เห็นเพิ่นมานอย่าท้วง”.

๑๑๒. “ดำน้ำอย่าเฮ็ดก้นฟู จกฮูปูอย่าเฮ็ดแขนสั้น”.

๑๑๓. “คนดีฮู้เหตุ คนเวทย์ฮู้ผี”.

๑๑๔. “ผู้ดีหย้านแต่หม้าย ขี้ฮ้ายหย้านแต่ตาย”.

๑๑๕. “มักหยามสหาย เสียของฝาก มักปากหลงความผิด”.

๑๑๖. “ทุกข์เพราะตัณหา เวียนโลกาเพราะกิเลส”.

๑๑๗. “ฮักเมียให้หมั่นว่า อย่าเฮ็ดฮ่าให้หมั่นป้อยมันเวร”.

๑๑๘. “อายครูไม่มีความรู้ อายชู้ไม่ได้เมีย”.

๑๑๙. “แข่งเฮือแข่งพายแข่งได้ แข่งบุญวาสนาแข่งบ่ได้”.

๑๒๐. “คร้านกับเมื่อยมันเอื่อยหากัน
หมั่นกับเพียรมันเวียนหากัน”.

๑๒๑. “มือบ่พาย อย่าเอาตีนจุ่มน้ำ”.

๑๒๒. “เห็นคนหามหมู อย่าเอาคานไปสอด”.

๑๒๓. “เมายศลืมตาย เมากายลืมแก่”.

๑๒๔. “บ่าวเพิ่งนาย พายเพิ่งเฮือ เสือเพิ่งป่า”.

๑๒๕. “หนูกัดเสื้อจึงเห็นคุณแมว ลูกแขวนแอว จึงฮู้คุณพ่อแม่”.

๑๒๖. “มีเงินให้เพิ่นกู้ มีความฮู้อยู่ตำราบ่นับ”.

๑๒๗. "วัวควายเห็นแก่หญ้า ขี้ข้าเห็นแก่กิน".

๑๒๘. "สวรรค์อยู่ในอก หม้อนรกอยู่ในใจ".

หม้อไฟแดงอยู่ปาก หม้อยุ่งยากมันอยู่ในมือ".

๑๒๙. "ลูกบ่ฟังความพ่อความแม่ ผีแก่เข้าหม้อนรก".

๑๓๐. "น้ำไหล อย่าเอามือไปป้าน".

๑๓๑. "ไฟพวม (กำลัง)ไหม้ อย่าเอาเฟือง(ฟาง)ถิ่มใส่".

๑๓๒. "สิบซิ้นบ่อท่อปลา สิบอาวอาบ่ท่อพ่อแม่".

๑๓๓. "สิบพ่อแม่ บ่ท่อผัวเมีย".

๑๓๔. "พร้าเข้าอย่าฟันแฮง ของเพิ่นแพงอย่าไปใกล้".

๑๓๕. "เค่งหลายมันขาด ยานหลายมันข้อง".

๑๓๖. "ควายชนกัน แพ้หญ้าแพด".

๑๓๗. "ควายเข้าสวน เอาตัวเหี้ย"

๑๓๘. "สั้นบ่แพ้ฮี คำผีบ่แพ้คำปอง".

๑๓๙. "สิบช่างบ่ท่อเคย สิบลูกเขย บ่ท่อพ่อเถ้า".

๑๔๐. "สัตว์สี่ตีนยังฮู้พลาด นักปราชญ์ยังฮู้หลงลืม".

๑๔๑. "ได้อย่าหย่าม บ่ได้อย่าหลาบ".

๑๔๒. "ถากไม้บ่นำเหลี่ยมเค้า แสนซิเกลี้ยงก็บ่งาม".

๑๔๓. "ทันควายทันยามขี้ ทันหนี้ ทันบาดถาม".

๑๔๔. "นาดีถามหาข้าวปลูก ลูกดีถามหาพ่อแม่".

๑๔๕. "เพิ่มหุ้มโต อย่าโงทางอื่น".

๑๔๖. “ฟังความเมียเสียพี่เสียน้อง
ฟังความปากความท้องเสียเบี้ยเสียเงิน”.

๑๔๗. “หมกปลาแดกมีครู จี่ปูมีวาด”.

๑๔๘. “ม้อนนอนอย่าเกือ เสือนอนอย่าปลุก”.

๑๔๙. “อย่าฟังความเบา เอาความง่าย”.

๑๕๐. “อย่าหาเหา ใส่หัวตัวเอง”.

๑๕๑. “อย่าเอาไก่ป่า มาเฮ็ดไก่ขวัญ”.

๑๕๒. “หยอกหมา หมาเลียปาก หยอกสาก สากทับหัว”.

๑๕๓. “เอิ้นกินแล่นใส่ เอิ้นใช้แล่นหนี”.

๑๕๔. “เอ็ดอันใดใส่ใจอันนั้น ซู่เขียข้างพันครั้งอย่าเหลียว”.

๑๕๕. “หมูเอ็ดนา หมากินข้าว”.

๑๕๖. “ใหญ่ย้อนสัน มันย้อนหมู”.

๑๕๗. “เห็นแต่เงินแสนไถ่ บ่เห็นไพร่แสนเมือง”.

๑๕๘. “อย่าเอาคนตาบอดฮ่วมทาง อย่าเอาคนตาฟางไปก่อน”.

๑๕๙. “ไม้ล้มข้ามได้ คนล้มอย่าฟ้าวข้าม”.

๑๖๐. “ฝนตกรินนานเอือน หมาขี้เฮือนนานตาย”.

๑๖๑. “เซื่องเงื่อนไว้ เห็นส้นคาวา”.

๑๖๒. “เห็นงูมา จึ่งคว้าหาค้อน”.

๑๖๓. “ไม้ลำเดียวต่างปล้อง พี่น้องต่างใจกัน”.

๑๖๔. “พายช้างเข้าก้องงา จับปลากำให้แน่น”.

๑๖๕. “ไปเฮือนเพิ่นอย่าอยู่เดียวดาย
ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกเพิ่นเล่น”.

๑๖๖. “วัวตัวเดียวกินหญ้าแผกหมู่
ฮ่า *(หา)* บ่พ้อก็เสือกิน”.

๑๖๗. “ไม้ลำเดียวบ่เป็นกอ ปอลำเดียวบ่เป็นเหล่า”.

๑๖๘. “รกคนดีกว่ารกหญ้า รกผีบ้า รกหญ้าดีกว่า”.

๑๖๙. “เวลาเป็นเงินเป็นคำ”.

๑๗๐. “น้ำไหลบ่คอยปลา เวลาบ่คอยคน”.

๑๗๑. “อย่าหย้านว่ากล้าบ่งาม หย้านแต่คองไถจะบ่เลิก”.

๑๗๒. “เฮ็ดจั่งเพิ่ม บ่เฮ็ดบ่เพิ่ม”.

๑๗๓. “ไวปากเสียศีล ไวตีนตกต้นไม้”.

๑๗๔. “เพิ่นขี้โตจึ่งหาขอน เพิ่นนอนโตจึ่งหาบ่อน”.

๑๗๕. “ให้ฮักผู้แฮง ให้แพงผู้ใช้”.

๑๗๖. “ไฟไหม้ป่าจึ่งเห็นหน้าหนู น้ำท่วมฮูจึ่งเห็นหน้าจีหล่อ”.

๑๗๗. “ไปป่าอย่าวอนหาเสือ ขี่เฮืออย่าวอนหาแข้”.

๑๗๘. “เชือกสามวาล่ามช้าง อย่าอวดอ้างว่าโตดี”.

๑๗๙. “เฮือล่มบาดจอด ตาบอดบาดเถ้า”.

๑๘๐. “เฮ็ดนาหมดปี ไฟไหม้เล้าข้าว”.

๑๘๑. “จงเฮ็ดดี อย่าดีแต่เฮ็ด จงเว้าดีอย่าดีแต่เว้า”.

๑๘๒. “จงคิดดี อย่าดีแต่คิด”.

๑๘๓. “เห็นหน้าอย่าโก่ง เห็นถงอย่าพาย”.

๑๘๔. “นาสองเหมือง เมืองสองท้าว ย้าวสองเขย”.

๑๘๕. “หลายผีเปลืองไก่ หลายไม้ใหญ่เปลืองพร้าเปลืองขวาน”.

๑๘๖. “ปากดีมีสีแก่ตัว ปากชั่วพาตัวหม่นหมอง”.

๑๘๗. “น้ำขึ้น ให้รีบตัก”.

๑๘๘. “คบคนพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตพาไปหาผล”.

๑๘๙. “เห็นต้นไม้อย่าราวี อยู่ดีอย่าหาหมอ”.

๑๙๐. “นอนหงายอย่าเล่นดาบ อย่าหาบช้างซาแมว”.

๑๙๑. “หนึ่งชั่วโมงในมื้อนี้มีค่าเท่าสองชั่วโมงในมื้อหน้า”.

๑๙๒. “โทษของผู้อื่นเห็นง่าย แต่โทษของตนเองเห็นยาก”.

๑๙๓. “ความยากอยู่บ่อนใด ความง่ายอยู่บ่อนนั้น”.

๑๙๔. “เฮ็ดยากแต่หัวที จะดีภายลุน”.

๑๙๕. “เห็นแต่ปก อย่าฟ้าวว่าปึ้มบ่ดี”.

๑๙๖. “แมวนักร้อง แม่นแมวบ่กินหนู”.

๑๙๗. “หมาเห่าบ่กัด”.

๑๙๘. “บ่มีสิ่งตนมัก ต้องฮักสิ่งตนมี”.

๑๙๙. "ยิ่งคิดยิ่งมัว ยิ่งกลัวยิ่งหย้าน".

๒๐๐. "เปลี่ยนเงินได้ง่าย เปลี่ยนนิสัยได้ยาก".

๒๐๑. "เวลามี คนเป็นนายเงิน เวลาจน เงินเป็นนายคน".

๒๐๒. "ดวงตาเราแม่นเห็นทุกสิ่งทุกอัน
แต่สิ่งที่เรามองไม่เห็น ก็แม่นตานั่นเอง".

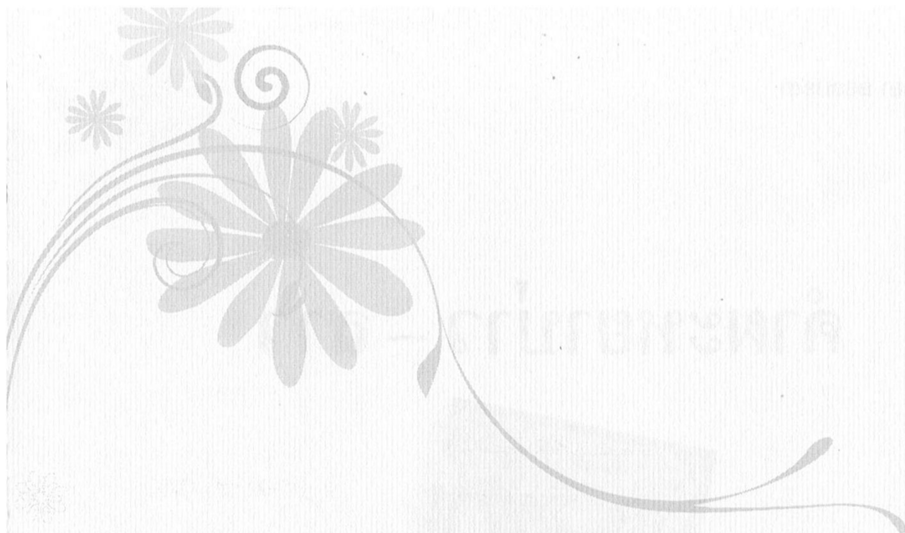
๒๐๓. "ไม้ล้มจึ่งข้าม แต่คนล้มอย่าข้าม".

๒๐๔. "ตายด้วยการหาเลี้ยงชีพ ด้วยลำแข้งของตัวเอง
ดีกว่ามีชีวิตอยู่ ด้วยการคุกเข่าขอทาน".

๒๐๕. "อย่าทำแขนสั้นมือฮี มันจะอัปรีย์ภายลุน".

๒๐๖. "อย่ากังวลนำอดีต อย่าห่วงใยอนาคต
จงตั้งใจในปัจจุบัน ท่านจะสำเร็จผล".

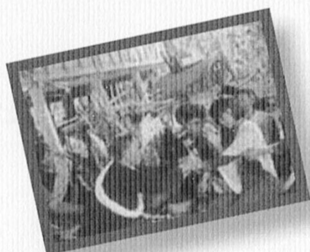
คำผะหยาบ่าว – สาว

คำผะหยาบ่าว – สาว

๑. "ฝนตกยังฮู้เอื้อน   กบกินเดือนยังฮู้อิ่ม
บาดว่า อ้ายฮักน้อง   บ่มีมื้ออิ่มเป็น".

(อธิบายคำเอื้อน คือ งด หยุด เซา เรียกอาการฝนตกแล้วหยุด ว่า ฝนเอื้อน).

๒. "น้องว่าน้องบ่มีคู่ซ้อน
ขนคิ้วน้องสังมาหล่า ขนตาน้องสังมาย่อ
หรือว่าน้องให้ต่อซู้   แคมฮั้วป่าหมากเยา".

(อธิบายคำ หล่า คือ *ดูเศร้า*
แคมฮั้ว คือ *ริมรั้ว*

เยา คือ *ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เป็นต้นไม้ขนาดน้อยไม่มีแก่น ลำต้นสูงประมาณหกศอก หมากเป็นพวง มีสองชนิดคือเยาแดงและเยาขาว ลูกหมากเยาใช้ทำน้ำมันได้ดี).*

๓. **"อ้ายเฮย ว่าอ้ายบ่มีเมียซ้อน เชิงแพรสังมาก่าน หรือว่า ลูกอ้ายด้าน หลานอ้ายดื้อ เชิงผ้าอ้ายจึ่งก่านกลาง"**

(อธิบายคำ ก่าน คือ *ด่าง).*

๔. **"น้องเฮย อันว่าภายหลังอ้าย แสนพันเครืออ้ายตัดขาด อ้ายหากตัดขาดขั้น ฟันแล้วก็จั่งมา".**

๕. **"ชาติที่โพธิ์ศรีสร้อย ใบบ่หนานกบ่แกว่น** *(สมบูรณ์ มั่งมี)* **หมากบ่หวานจ้อยๆ กาเอี้ยงบ่อยากชม".**

๖. **"บัวบ่มีห่างน้ำ หวังฟูมเท่าทั่วชีวังแล้ว พระจันทร์บ่มีพ่างข้าง แฝงล้อมเหลี่ยมสะเหมน".**

(อธิบายคำ ฟูม แปลว่า *เกลือก กลั้ว นอนแช่อยู่*

พ่าง คือ *เทียม เบียด ใกล้ เช่นนอนพ่าง ใหญ่ ปุ้ง โซ่น เช่น ท้องใหญ่ เอิ้นท้องพ่าง*

สะเหมน แปลว่า *ชื่อภูเขาใหญ่ ในคัมภีร์โลกสัณฐานถือว่าเป็นที่ตั้งเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (คติเชื่อถือของคนโบราณ).*

๗. "คาดสิเป็นคู่ซ้อน เทียมแนนหรือหลีกเป็นเด
ราหูบ่ห่อนคาคาดห้าง ฮามแก้วหน่วยพระจันทร์".

(อธิบายคำ **แนน** *คือ สายมิ่งสายแนน บุพเพสันนิวาส อะไรทำนองนั้น สายผูกพัน*

ราหู *เป็นชื่ออสูรย์ตนหนึ่ง มีตัวครึ่งหนึ่ง เชื่อกันว่าเมื่อเวลากบกินดวงอาทิตย์ หรือ กบกินเดือน เป็นเพราะราหูอมไว้ ในตำราโหราศาสตร์ ถือว่าเป็นเทวดาพระเคราะห์องค์ที่แปด มีอาภรณ์และพาหนะสีดำ*

ฮาม แปลว่า *เหินห่าง ไม่ได้แวะหยาม ว่าเว้น ไม่พออยู่พอกิน เช่น ฮามแลงฮามงาย*

ห้าง แปลว่า *ตั้งท่า ตกแต่ไว้ถ้า เอาเครื่องมือแนวมีไลหรือไกลั่นตั้งหรือใส่ไว้ ถ้าเอาสัตว์ เช่น ห้างหน้า ห้างแฮ้ว ห้างจั่น เป็นต้น*

๘. "นกบ่ยินดีด้วย สาขาบ่มีง่า
สระบ่มีดอกไม้ คณาเนื้อบ่สงวน".

๙. **"เห็นว่าดำขี้หลี่ อย่าฟ้าวขี่เฮือกลาย**
เห็นว่าดำคอยลอย อย่าฟ้าวพายเฮือเว้น".

(อธิบายคำ **คอย** *คือ ถ้า คอง เหลียว เหลียวเบิ่ง การรอถ้าสิ่งที่ยังไม่มาหรือมาแล้วแต่มายังไม่ถึง เรียก คอย เช่น คอยถ้าเจ้าหลายวันบ่กลับต่าว*

ลอย คือ *ไหลล่องไปกับน้ำ*
ขี้หลี่ คือ *ดำแท้ๆ ดำหลาย เรียก ดำขี้หลี่ ดำปี๊ด ดำปึ๊ก).*

๑๐. **"อ้ายอยากตายเป็นเสื้อ ดำหมากเกลือให้น้องนุ่ง**
เป็นคน บ่ให้กล่อมเนื้อ ขอเป็นเสื้อให้กล่อมคีง".

(อธิบายคำ **หมากเกลือ** แปลว่า *มะเกลือ ลูกมะเกลือ ใช้ย้อมผ้า เป็นสีดำมะเกลือ).*

๑๑. **"คันว่าใจประสงค์แล้ว กลางดงก็ว่าม่อ**
คันว่าใจขี้คร้าน กลางบ้านก็ว่าไกล".

(อธิบายคำ **ม่อ** คือ *ใกล้).*

๑๒. **"คันว่า ใจบ่โสดาด้วย เว้าแม่นก็เป็นผิด**
ใจบ่โสดาดอม เว้าดีก็เป็นฮ้าย".

๑๓. **"อันว่าทางหลายเส้น ตามใจผู้สิไต่ เอาท้อน**
เจ้าหากมักเส้นเวิ้ง ทางเลี้ยวก็หากมี".

(อธิบายคำ เวิ้ง แปลว่า *เว บ่ซื่อตรง โงไปไกล โค้งคด เช่น ทางที่บ่ซื่อ เรียก ทางเวิ้ง).*

๑๔. **"อ้ายนี้เป็นดังเฮือสะเภาค้า บ่หนีฟองแก้งใหญ่**
อ้ายสิเบดใส่เฝือน อ้ายสิเบือนใส่ก้อน
อ้ายสิย้อนใส่แก้ง ตำแล้วจึ่งสิถอย".

(อธิบายคำ **สะเภา** คือ *เรือสำเภา*
แก้ง คือ *หินใหญ่ที่ขวางทางกระแสน้ำ*
เบด คือ *ดัด การดัด การเลี้ยว*
เฝือน แปลว่า *ที่น้ำไหลวน และลึกเป็นโกน (รูใหญ่ๆ)ลงไป เรียก น้ำเฝือน หรือ น้ำเป็นขัน*
เบือน แปลว่า *บิด คด หันไปทางอื่น*
ย้อน คือ *ย้อนกลับ*
"บ่หนีฟองแก้งใหญ่" คือ *น้ำกระทบกับโขดหินกลางลำน้ำ จะเกิดเป็นฟองใหญ่ ฟองของน้ำใหญ่).*

๑๕. "ชาติที่กาดำปี้ อยากเทียมหงส์ก็ยินยาก
ชาติที่แสงหิ่งห้อย ซิเยืองแจ้งแข่งพระจันทร์ได้ลือ".

(อธิบายคำ **ปี้** *แปลว่า ดำ*

ยิน แปลว่า *รู้เสียงด้วยหู ได้ยิน ประกอบคำอื่นหมายความว่า ชอบ รู้เมื่อ ดังคำว่า ยินดี ยินร้าย*

หิ่งห้อย *คือ แมงชนิดหนึ่ง มีแสงฮุ่งอยู่ก้นในเวลาบิน เวลากลางคืน*

เยือง คือ *แสงเรือง แจ้ง แสงนวล ขาวนวล).*

๑๖. "เพิ่นหากลือชาช้าง พลายสารดอตัวอาด
ใผผู้ลวนนั่งใกล้ งาช้างซิเสียบแทง".

(อธิบายคำ **ดอ** คือ *ช้างที่มีงาสั้นๆ พอพ้นปากหรือช้างเชือกที่ไม่มีงา เรียกช้างดอ ดอปืน*

พลายสาร คือ *ช้าง*

ลวน แปลว่า *ไม่รู้จักต่ำหรือสูง ไม่รู้จักที่สูงที่ต่ำ ตีเสมอล่วงเกิน ลวนลาม ลึ้ง เคย ล่วง บ่หลาบ บ่จื่อ*

อาจ คือ *อาจอง ตัวอาจองสง่างาม).*

๑๗. "ชาติที่มาลานี้ ดวงหอมลดฮวง
ใผผู้ได้มานั่งใกล้ ดมแล้วบ่อยากหนี".

(อธิบายคำ **ลด** คือ *น้อยลง ต่ำลง เช่น ลดราคาข้าว ปลงลง ปลงเครื่องของ วาง*

ฮวง แปลว่า *ช่อของเม็ดข้าวเปลือกที่ติดกับลำต้น เรียก ฮวงข้าว ฮังเผิ้ง (ผึ้ง) ที่ติดกับแผ่น เรียก รวงผึ้ง).*

๑๘. "ใจบ่ใสต่อแก้ว แยงเงาก็บ่ส่อง
ใจบ่ใสต่อฆ้อง ตีได้ก็บ่ดัง".

(อธิบายคำ **ส่อง** แปลว่า *แจ้ง ใส สว่าง*

แยง คือ *ดู แยงดู แยงเบิ่ง ดูเงา แยงเงา).*

๑๙. "เจ้าผู้หงส์คำผ้าย ปลายเขาคันทะมาด
รุกขามีหมื่นต้น ตัวเจ้าหากเพ่นหนี".

(อธิบายคำ **ผ้าย** แปลว่า *เดิน ไป เหาะ แล่น บิน*

คันทะมาด แปลว่า *ภูเขาที่เต็มไปด้วยดอกไม้ เครื่องหอมต่างๆ).*

รุกขา แปลว่า *ต้นไม้ กกไม้(รุกขะ รุกขา รุกโข).*

๒๐. **"ชาติที่คุงคาน้ำ สมุทรหลวงบ่มีขาดสะเภาแล้ว**
บุญนำยังเปี่ยมล้น หลายห้วยจะฮ่วมโฮม".

๒๑. **"ชาติที่ดวงหอมนี้ ซิบานดายแล้งเปล่า เป็นลือ**
ใผผู้มานั่งใกล้ ชมแล้วบ่อยากหนี
ความคิดแมงผู้ยังเท่าฟ้า ซิหมายม้างกระดูกดอม".

(อธิบายคำ **ดาย** คือ *เปล่า*
ม้าง แปลว่า *ทำให้เพ รื้อออก*
ดอม แปลว่า *นำ ด้วย ตาม โดย).*

๒๒. **"สัจจะแม่หญิง (ยิง)นี้ เสมอกับยองนุ่น**
บาดว่า ลมพัดต้อง คองถ้าแต่ซิปลิว".

(อธิบายคำ **ยองนุ่น** แปลว่า *ปุยนุ่น (เบา) นุ่นคือ ต้นนุ่น ลูกนุ่น ผลนุ่น*
คองถ้า แปลว่า *รอแต่จะ).*

๒๓. "สัจจะแม่หญิงนี้ คือกรวยตาห่าง
บาดว่าถิ้มใส่น้ำ ไหลเขาสุตา".

(อธิบายคำ **กรวย** *(กวย) แปลว่า กระต่าที่สานด้วยไม้ป่อง ตาห่างๆเรียก กรวยหรือกระต่าห่างหรือ แปลว่า กระทอตาห่าง หน่วยใหญ่สูงเพียงเอวสำหรับบ่มใบยา เรียก กรวยยา กรวยใหญ่สานด้วยตอกหนา ทาด้วยขี้ควาย สำหรับใส่ข้าวเปลือกเรียก กรวยข้าว*

ถิ้ม แปลว่า *ทิ้งลง*

สุตา แปลว่า *ทุกตา).*

๒๔. "สัจจะผู้ชายนี้ คือหินหักท่อง
บาดว่าถิ้มใส่น้ำ จมมิ้งบ่ฟู".

(อธิบายคำ **ท่อง** คือ *ครึ่ง*

มิ้ง คือ *มิด ไม่มีเสียง*

ฟู คือ *ลอย).*

๒๕. "ฟ้าซิฝน ฟ้าขาวดาวแจ้ง ฟ้าซิแล้ง ฟ้ามืดฟ้ามัว".

๒๖. "ผิดใจเด้ นากอยู่น้ำ สังบ่ช่างปั่นแดน แถนอยู่บน สังบ่ช่างปั้นเบ้า".

(อธิบายคำ **นาก** หรือ **นาคะ** *เป็นงูใหญ่มีหงอน เป็นสัตว์ในนิทานวรรณคดีลาว (นาคะคำนี้ ถ้าอยู่ท้ายคำอื่นออกเสียงว่า นาก) (นาคะ หรือนาก เป็นคำบาลี คำลาวเรียก ลวง คำว่านาคะกับลวง หมายถึงสัตว์แบบเดียวกันนี้ คือ เงือก หรือ นาก).*

แถน แปลว่า *เทวดา ฟ้า ผีฟ้า ตามความเชื่อถือของคนโบราณ ว่าพระยาแถนเป็นพระเป็นเจ้าของคนลาว*

เบ้า คือ *ดิน หรือ โลหะปั้นเป็นรูปต่างๆ ทางในกลวง สำหรับหล่อโลหะต่างๆ แบบพิมพ์ แบบทำรูปต่างๆ*

ปั้น คือ *ทำของอ่อน ดั่งดินเหนียว หรือแป้งให้เป็นก้อน หรือเป็นรูปร่างต่างๆ บิดน้ำไหลออกจากผ้าจากแพร หรือ สิ่งของที่บีบได้ ห่อเทียน เรียก ปั้นเทียน*

สัง แปลว่า *ทำไม).*

๒๗. "อ้ายนี้เป็นดั่งจอกอยู่น้ำ ฮากหยั่งบ่ถึงเดิน
มีแต่ไหลเวินไปเวินมา บ่มีเฟือยค้าง".

(อธิบายคำ **จอก** คือ *พืชชนิดหนึ่งเกิดอยู่น้ำ เรียก จอก).*

เวิน คือ *ที่น้ำไหลวน หน้าน้ำที่ลึกๆ และแปน ไหลเวิน คือ ไหลวน*

เฟือย คือ *ง่า หรือ เครือไม้ที่หย่อนลงลากดิน ลากน้ำ เรียก เฟือย).*

๒๘. "ตกกะเทิน ว่าได้ปล้ำ ซินำฮอนหมดทุกง่า
ตราบใดพร้าบ่บ่านขวานบ่เบี้ยว จำบ้องแม่นบ่เซา".

(อธิบายคำ **กะเทิน** แปลว่า *ยังไม่ทันตั้งใจแท้ เรียกกะเทิน ถ้าตั้งใจแท้เรียก ตกกระเทิน*

บ่าน คือ *เป็นแป้ว เป็นรอยแตก แตกออก*

บ้อง คือ *ที่เอาด้ามสุบ (สวม)ใส่*

เซา คือ *หยุด).*

๒๙. "อ้ายนี่เป็นดังหมาดำน้อย แหงนคออยู่ก้องตาล่าง
นางบ่ถิ่มก้างให้ หมาน้อยส่วนซิตาย".

(อธิบายคำ **ก้อง** *แปลว่า ใต้ ข้างล่าง ข้างลุ่ม เช่น ข้างลุ่มเฮือน เรียก ก้องเฮือน หรือ ก้องล่างเฮือน*

ตาล่าง คือ *ข้างล่าง*
ถิ้ม คือ *โยน).*

๓๐. "อ้ายนี้เป็นดังควายบักเลเฒ่า หากินแต่หญ้าอ่อน
หญ้าแก่มีบ่แพ้ บักเลเฒ่าบ่อยากกิน".

๓๑. "อ้ายนี้เวียนหาน้อง คือควายเวียนแล่ง
มีแต่ปิ่นแคว้งๆ ทางเข้าแม่นบ่มี".

(อธิบายคำ แล่ง คือ *ผ่าให้แตก เช่นผ่าไม้แก่นหล้อนให้แตกออกเป็นเปี่ยง เรียก แล่งไม้ แล่งผ้าแพร แล่ง ณ ที่นี้น่าจะหมายถึง หลักแหล่ง ถิ่นฐาน*

ปิ่น คือ *หมุน*

แคว้ง คือ *หันไปมา เวียน วน เช่น เวียนแคว้งๆ วนแคว้งๆ)*

๓๒. "อ้ายนี้เป็นดังปลาเข็งข้อน หนองนาน้ำเขินขาด
ฝนบ่มาโผดให้ ซิตายแล้งแดดเผา".

(อธิบายคำ **ปลาเข็ง** คือ *ปลาหมอ*

ข้อน แปลว่า *อั่งออ ปลาที่น้ำพวม (กำลังจะ) จะแห้งมาออกันอยู่ เรียก ปลาข้อน).*

๓๓. “อย่ามาติแถลงหลิ่น *(เล่น)* แถลงกินแกงไก่
ชาติที่คนผู้ใหญ่นี้ หาเว้าก็หากคือ”.

๓๔. “เครือบุ่นมาแล่นเกี้ยว เครือบุ่นซ้ำพัดมาย
เครือหวายเกี้ยว เครือหวายซ้ำพัดเน่า
มีแต่พงษ์เผ่าผู้ ชูเลี้ยงจึ่งใหญ่สูง”

(อธิบายคำ **บุ่น** *เป็นชื่อเครือไม้ชนิดหนึ่ง ต้นและใบเหมือนกับต้นหวาย ยอดอ่อนใช้กินเป็นอาหาร*

มาย *คือ คลายออก ออกห่าง คลี่ออก).*

๓๕. “ใผซิหลิงเห็นได้ ภายในปล้องไม้ซอด
ย้านแต่มอดลักดั้น ในหั้นหมื่นโต”.

(อธิบายคำ **หลิง** *คือ มอง เล็งดู*

ซอด *เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง จำพวกไม้ป่องลำน้อย ตามลำมีคายหลาย เรียก ไม้ซอด*

มอด *เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง จำพวกมด ตัวเล็ก ปีกแข็ง หัวแข็ง ชอบกัดกินไม้เป็นอาหาร*

ดั้น *คือ อาการหม้นไปในดิน หรือ ป่ารก เดินไปในที่ทุรกันดาร หรือ อาการ แมงดั้น ผึ้งดั้น*

ในหั้น *คือ ในนั้น).*

๓๖. "หลิงเห็นได้ ภายในปล้องไม้ไผ่
มอดหากมาลักซี แมงอีหากมาลักดั้น ในหั้นส่องบ่เห็น".

(อธิบายคำ **ซี** แปลว่า *แทงแล้วผุนเข้า เรียก ซี*

ผุน คือ *หันให้เข้า เอาของแหลมแทง แล้วหันไปมาหรือเจาะด้วยเหล็กแหลม หรือ สิ่งอื่น โดยการหันไปมา*

อี คือ *แมงชนิดหนึ่ง ตัวแปๆ สั้น ปีกเป็นแผ่นใสร้องอีๆ เรียก แมงอี).*

๓๗. "มาเห็นน้ำวังใสคิดอยากอาบ
ย้านแต่มีเงือกเฝ้า ในน้ำส่องบ่เห็น"

๓๘. "ใผสิหลิงเห็นได้ ภายในปล้องไม้ไผ่
มันหากเป็นกำแพง แมงข้อส่องบ่เห็น".

(แมงข้อ *คงเป็นแมงชนิดหนึ่ง).*

๓๙. "ใจประสงค์ต่อไม้ จึ่งได้แบกขวานมา
ใจประสงค์ต่อเฮือนาวา จึ่งแบกพายมาพร้อม".

๔๐. "น้องผู้เชื้อชาติช้าง หากินแต่เฮียวไผ่
อ้ายนี้เชื้อชาติม้า หากินหญ้าแทดขี้ดิน".

(อธิบายคำ เฮียว คือ ง่าไม้น้อยๆ ยาวปลายส้วย (เรียวเล็ก) เข้า เช่น ปลายไผ่ ปลายบง ปลายไล่ เรียก เฮียวไผ่ เฮียวบง เฮียวไล่ เฮียว คือ กิ่งไม้ที่รกสับสน กิ่งไม้ป่อง

แทด แปลว่า *ติด ถึง แปะ).*

๔๑. "อ้ายนี้บ่แม่นแนวแหลวบี้ ซิไปเบียดฝูงกา
บ่แม่นแนวราหู ซิเบียดเบียนพระจันทร์ได้".

๔๒. "ชาติที่แนวนามแบ้ เทียมสารห่อนสิเกิ่ง"

๔๓. "ชาติที่แนวกาดำ ห่อนสิเทียมหงส์ได้"

๔๔. "แนวนามแก้ว เทียมนิลห่อนสิแม่น
อันว่าแหวนค่าล้าน เทียมสร้อยห่อนสิเป็น".

๔๕. "ขมผักขมหญ้า ขมขี้กากลืนยาก
คันแม่ขมขี้เพี้ย ซิกินเกลี้ยงบ่เหลือ".

๔๖. “เจ้าผู้ผักอีตู่เตี้ย ต้นต่ำใบดก
กกบ่ทันฝังแน่น สังมาจูมจีดอก
ฮากบ่ทันหยั่งพื้น สังมาปิ่นป่งใบ”.

(อธิบายคำ **อีตู่** *เป็นชื่อผักชนิดหนึ่ง ต้นต่ำเพียงกลางขา ใบคล้ายคือใบกะเพา หรือ ใบลิ้นลวง กลิ่นหอม ใช้ใส่แกงเห็ด แกงหน่อไม้ มีรสแซบดี*

จี *หมายถึง ดอกไม้หรือยอดไม้ หรือ สิ่งอื่นที่เพิ่งป่งออก ผลิออก แตกออกน้อยๆ บ่ทันบาน บ่ทันยาว*

จูม *คือ ไม่บาน ดอกไม้ที่ยังไม่บาน เรียก ดอกไม้จูม ดอกไม้ดอกน้อย ๆ กำลังบาน).*

๔๗. “อย่าสุมาล้อแล้ ฮังแตนมันซิไล่
อย่าได้เอาไม้แส้ มาล้อแหย่แตน”.

(อธิบายคำ **ล้อ** *คือ ชวนให้หลงใหล หลอกลวง อ่อยเอายั่วเย้า ให้ปวดกระสันนำ* **ล้อแล้** *หมายถึง ทำเล่น หลอกเล่น หยอกเล่น).*

๔๘. “อีดูตนเป็ดน้อย อยากนอนคอนนำไก่
ตีนเปิ่มเปะเปิ่มเป้ย บินขึ้นพะลาดลง”.

(อธิบายคำ เป้ย คือ *ขาพิการ เดินไปไม่ได้ เดินไม่เที่ยง ไม่ตรง).*

เปิ้ม คือ *ลักษณะใหญ่ ตีนของเป็ดจะเป็นแผ่นใหญ่ติดกัน เดินจึงเป็นลักษณะ เปิ่มเปะเปิ้มเป้ย เอียงไปเอียงมาไม่ตรง).*

๔๙. “อ้ายนี้เป็นดั่งมดแดงเฝ้า อำพาหมากม่วง
กินก็กินบ่ได้ ทะลอนตู้มตั้งแต่ใบ”.

(อธิบายคำ **อำพา** คือ *มะม่วง ทะลอน คงหมายถึง ได้แต่*
ตู้ม คือ *เอาใบมะม่วงมาห่อ).*

๕๐. “อ้ายนี้เป็นดั่งไม้ โงงเงบ่เป็นแอก
คดก็คดแต่ตอ งอก็งอแต่ไม้
ส่วนตัวอ้ายแม่นเที่ยงธรรม”.

(อธิบายคำ โง คือ *คด โงเง คือไม้คดๆ*

แอก *เป็นส่วนของเกวียนเป็นไม้ขวางบนคอควาย ส่วนของเครื่องไถนาเป็นไม้ก้อมๆ และโงคือแขนศอก ใส่บนคอควาย).*

๕๑. "ตกกะเทินได้ไปทางหน้า สิหากินปลาหนองใหม่
หนองเก่ามีบ่แพ้ แสนสิบ้อนก็บ่งาม".

(อธิบายคำ **บ้อน** *คือ อาการของปลาขึ้นมาหายใจหน้าน้ำ เรียก ปลาบ้อน).*

๕๒. "อัศจรรย์งูเหลือมอ้อ กระสันตายดอมเขียด
แต่ว่าเขียดบ่เอื้อ เหลือมอ้อหากกระสัน".

๕๓. "เจ็บอกปานไฟไหม้ เจ็บใจปานฟ้าผ่า
เจ็บบ่าแบกไม้ติ้ว เดือนห้าก็บ่ปาน".

๕๔. "คันแม่นเป็นตาได้ ซิคาดห้างลงสระ
เอาให้เห็นโตปลา ล่องลอยในน้ำ".

๕๕. "อันว่าน้ำกว้างตื้น อย่าฟ้าวซื่นในสระ
คันแม่นน้ำฮอมเลิก *(ลึก)* ฮีบถอนใจไว้".

๕๖. "เจ้าผู้บัวบานบ้าง กลางสระพังก้านก่อง
อยู่กลางหนองย่านกว้าง มืออ้ายเด *(เหยียด)* บ่ถึง".

๕๗. "เจ้าผู้จันทร์เดินด้าว เดือนเพ็ง สิบห้าค่ำ
ของจงใสส่องแจ้ง แยงอ้ายผู้ประสงค์ แด่ท้อน".

๕๘. “หนทางมีหลายเส้น ตามใจเจ้าสิไต่
คันแม่นมักเส้นเวิ้ง ก็ตามท้อนผู้ซิไป”.

๕๙. “สิบแม่น้ำซาวแม่น้ำ ก็ซิท่อเฮือกลาย
สิบย่านภู ซาวย่านผา ก็ซิถางทางดั้น”.

๖๐. “อันว่าสิบผาขั้น หินผาตันก็ซิสิ่ว
คันแม่นสิ่วบ่ได้ ซิเชิญฟ้าผ่าลง”.

(อธิบายคำ สิ่ว เป็น เครื่องมืออย่างหนึ่ง สำหรับเจาะไม้หรือดินซีเมนต์ ด้วยการเอาค้อนตอกลง เอาสิ่วเจาะได้เรียก สิ่วไม้).

๖๑. “เจ้าผู้แพรผืนกว้าง ปูมาให้มันเหลื่อม แด่เน้อ
น้องเหลื่อมอ้ายๆ เหลื่อมน้อง คือฟ้าเหลื่อมดิน”.

(อธิบายคำ เหลื่อม *หรือ* เลื่อม *คือ กวม ปก หุ้ม).*

๖๒. “ย้านแต่น้องจิตเดียวเป็นหลายใส้
ใจเดียวมีหลายปล่อง
จิตหนึ่งเป็นเหลื่องหล้าง คือน้ำอยู่ปาง”.

๖๓. **“บุญหัวบ่สมบุญฮั้ว บุญงัวบ่สมแอก**
บุญตาแฮกบ่สมไก่ต้ม งมเลี้ยงก็บ่กิน”.

(อธิบายคำ แฮก คือ ต้นเดิม หัวที ตั้งต้น ต้น เดิมการเฮ็ด การทำในครั้งทำอิด บูราณเรียกว่า แฮก, สิ่งที่ต้องทำให้ถูกประเพณี ตั้งแต่ครั้งแรกแล้วต่อไปจะเกิดความสุขสบายบูราณกล่าวไว้ดังนี้ ๑.แฮกนา ๒.ตาแฮก ๓.ปักกกแฮก ๔.เสาแฮก ๕.แฮกเสี่ยว ๖.แฮกกลาง ๗.แฮกหลิ้น แฮกนา ทำพิธีไถนาครั้งแรก).

๖๔. **“อันว่าผักกับซิ้น (เนื้อ) ปนกันห่อนซิเบื่อ เป็นลือ**
อันว่าเฮือกับน้ำ ของแท้คู่กัน”.

๖๕. **“สิบผืนผ้า ซาวผืนผ้า บ่ปานฟาเนืออุ่น**
สิบผู้อยู่ซ้อน ซาวผู้อยู่ซ้อน บ่ปานน้องผู้นั่งนำ”.

๖๖. **“ย้านแต่ปลาดุกบ้อน วังบอนบ่แม่นบ่อน**
ย้ายแต่ปลาจาดบ้อน กินน้ำบ่แม่นวัง”.

(อธิบายคำ **ปลาจาด** *คือ ชื่อปลามีเกล็ดชนิดหนึ่ง ตัวขนาด ปลาขาวธรรมดา แต่ครีบหลังยาว เรียก ปลาจาด).*

๖๗. “นกเขาลงกินข้าว หัวนาเลาน้องบ่ไล่ แพงเฮย
บาดว่านกปีดตัวน้อยๆ สังน้องไล่บ่เซา”.

(อธิบายคำ เลา คือ *ชื่อไม้ชนิดหนึ่ง ดอกสีขาวต้นบ่แข็งแก่น).*

๖๘. “ฮอมซิเป็นตาได้ แมวกับหนูซ้ำมาผ่า
คันแม่นแมวกับหนูบ่มาผ่าม้าง ซิเอาได้บ่อนซะมัง”.

๖๙. “คันน้องไขปากซ้ำ อ้าซิเงี่ยงกระบุงตัก
คันน้องไขทอยา อ้าสิจีกตองมาพร้อม”

(อธิบายคำ เงี่ยง คือ *เอียง*
จีก *คือ* ฉีก ตอง *คือ ใบตองกล้วย).*

๗๐. “ใผสิหลิงเห็นได้ ในใจนกขี้ถี่
มันหากฮ้องพืดพึ้งๆ ใจเลี้ยวใส่กะปู”.

(อธิบายคำ นกขี้ถี่ คือ *นกชนิดหนึ่ง ตัวใหญ่เท่าไก่สาว หน้าคือหน้าแมว โตลายๆสีหม่น ชอบร้องยามกลางคืน หากินกลางคืนเหมือนกเค้า ตัวใหญ่กว่านกเค้า เรียก นกขี้ถี่*
พืดพึ้งๆ น่าจะเป็นเสียงร้องของนกขี้ถี่ร้องในยามกลางคืน).

๗๑. **"เฮือนบ่มีสีหน้า กาบินมามันจะล่วง**
มุงหญ้าบ่มีตอกลิ้ว ซิไปหมั่นอยู่บ่อนใด".

(อธิบายคำ **สีหน้า** *คือ อารมณ์ที่สะท้อนออกมาทางใบหน้า ทำให้หน้าเบ่งบาน น่ารัก บางครั้งอารมณ์ไม่ดี ก็ทำให้สีหน้าเคร่งขรึม บูดเบี้ยว*

ลิ้ว คือ *บิด เช่นเอามือบิด เรียก เอามือลิ้ว).*

๗๒. **"อันว่าเครือเขาเกี้ยว ลามดงเต็มป่า**
ใผบ่ได้ซ่าย้อง หากหาเว้าตั้งแต่โต".

๗๓. **"ฝนตกยามเดือนห้า ผู้ใดนอซิกล้าแข่ง**
บ่แม่นเชื้อหน่อท้าว ซิขันสู้ต่อตาว ได้เด".

(อธิบายคำ **ตาว** คือ *ดาบ ง้าว มีดยาว).*

๗๔. **"เหลือแฮงฝนตกเท้ง นาโพนน้ำบ่อั่ง**
เหลือแฮงอ้ายนั่งเว้า ตัวเจ้าหากบ่จา".

(อธิบายคำ **เท้ง** คือ *ตกลงหลาย อาการฝนตกหลาย เรียก ฝนเท้งลง).*

๗๕. **"ชาติที่เป็นชายนี้ บ่ยอมคนโดยง่าย**
บ่ยอมขายขี้หน้า ให้ชาวบ้านเพิ่นหยัน".

๗๖. **"คันน้องคิดฮอดอ้าย แกงหอยให้มันเปื่อย**
แกงปลาให้เปื่อยก้าง แกงช้างให้เปื่อยงา".

๗๗. **"ชาติที่กัดสะโปปั้ง เลาเดียวลูกคู่**
ฮ้ายก็ซิสู้ดีก็ซิสู้ ตายถิ้มแม่นบ่แหนง".

(อธิบายคำ **ปั้ง** *หมายถึง โป้ เป็นขอดใหญ่ ไม่เสมอ ใหญ่เป็นบัก* **กัดสะโบ** *หรือ กัดสะปะ คือ ชื่อโพธิสัตว์องค์หนึ่ง เมื่อเสวยชาติเป็นกาเผือก แม่เต่าเอาไปเลี้ยงไว้ จึงมีชื่อตาม แม่เลี้ยงว่ากัดสะโป).*

๗๘. **"อ่งต่งหมากขี้กาเฮย ทางในพัดขมขื่น**
บาดบักเขียบหน่วยขี้ฮ้าย พัดหวานจ้อยอยู่ใน".

(อธิบายคำ **ขี้กา** *คือชื่อไม้แนวหนึ่ง ใบใหญ่ หมากกลมมน เวลาสุกสีแดง รสขม กาชอบกินใช้ทำยาได้ เรียกต้นหมากขี้กา* **เขียบ** *คือ น้อยหน่า).*

๗๙. “น้องผู้คำแดงเข้ม สีเค็มน้ำคั่ง
แม่นซิขังแช่น้ำ พันมือก็บ่จาง”.

๘๐. “ซ่าว่า น้องหากปลูกผักเทียมท้าว
กลางบ่อนนอนบ่เหือดบ่อน
ผักเก่ายังบ่กู้ ประสงค์ตั้งปลูกเต็ง”.

(อธิบายคำ เต็ง คือ ทับ).

๘๑. “คันน้องตายเป็นไหมคำฟั่น พันธนังอยู่ในหลอด
อ้ายสิตายเป็นไม้กำพั้น พันเข้าก่อนกะสวย”.

(อธิบายคำ **ฟั่น** *คือ หันสิ่งเป็นเส้น เช่น เอาเชือกสองหรือสามเส้นมาหันเข้ากันให้เป็นเส้นเดียว เรียกว่า ฟั่น*

กำพั้น คือ *ไม้สี่เหลี่ยม ใหญ่ประมาณ ๔-๕ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑.๕๐ เมตร ใช้สำหรับพันผ้าที่ต่ำแล้ว เรียก ไม้กำพั้น*

กะสวย คือ *เครื่องใส่หลอดสำหรับต่ำหูก รูปคือเรือก้านกล้วย).*

๘๒. "คันน้องตายเป็นนกแอ่นแส่ว บินแส่วอยู่กลางหาว
อ้ายซิเป็นแหลวฟานโตน แส่วลงเอาน้อง".

(อธิบายคำ **แส่ว** คือ *การบินเจิดขึ้นเจิดลงไวๆ*
ฟานโตน คือ *ลิงทโมน หรือ ลิงโทน*
แหลว คือ *สัตว์มีปีกจำพวกนก เป็นสัตว์ร้าย หาซูดหาหยุม กินสัตว์น้อย เช่น ไก่ นกเขา และอื่นๆ แหลวมีหลายชนิดคือ แหลวตังปี้ แหลวนกเขา แหลวแดงคอก่าน แหลวฟานโตน แหลวควายน้อย แหลวฮุ้ง*
แหลวฟานโตน *คงเป็นแหลวตัวใหญ่).*

๘๓. "คันน้องตายเป็นข้าว กลางนาเขียวอ่อน
อ้ายสิตายเป็นควายด่อนน้อย กินหญ้าอยู่ทุ่งนา".
(อธิบายคำ **ควายด่อน** *เป็นควายสีออกสีขาว ชมพู).*

๘๔. "คันน้องตายเป็นม้า ตัวใหญ่สีลาน
อ้ายซิตายเป็นอาน ขี่เทิงหลังม้า".

(อธิบายคำ **ลาน** *เอิ้นสีเหลือง ที่เป็นสีคือดั่งใบลานว่า สีลาน).*

๘๕. "คันน้องตายเป็นกล้า กลางนาเขียวอ่อน
อ้ายสิตายเป็นนาไฮ่โหล้ง ลงเกี้ยวกล่อมกัน".

(อธิบายคำ **นาไฮ่โหล่ง** *เป็นที่นาเปล่าแปน ยังไม่ได้ปลูกอะไร).*

๘๖. "คันน้องตายเป็นม้อน ประสงค์กล่อมดอมไหม
อ้ายสิตายเป็นมอนใบเขียว กล่อมกันในด้ง".

๘๗. "คันน้องตายเป็นบ้ง ประสงค์สอดสาขา
อ้ายซิตายเป็นสักกุณา แส่วกินแมงบ้ง".

๘๘. "คันน้องตายเป็นดง อ้ายซิตายเป็นเนื้อ
เฝือกันคือไหมกล่อม คันน้องตายเป็นหอม
อ้ายซิตายเป็นต่อนซิ้น ลงหม้ออ่อมใส่กัน".

(อธิบายคำ **เนื้อ** *คือสัตว์ที่เท้าจำพวก กวาง ฟาน เก้ง วัว ควาย*

เฝือ คือ *เกี่ยวพัน พัวพัน สับสอด เกี้ยว).*

๘๙. "คันซิไลอ้ายถิ้ม คือจอกอยู่กลางแซง
น้องซิไลอ้ายถิ่ม คือแตงอยู่กลางไฮ่
บาดว่ากินหมากแล้ว ซิไลถิ้มตั้งแต่เครือ".

(อธิบายคำ **แซง** *เป็นชื่อพืชชนิดหนึ่ง จำพวกหญ้า ลำแข็งคล้ายเลา มักเกิดตามบ่อนน้ำท่วมถึง เรียก ป่าแซง).*

๙๐. "มันหากเหลือแฮงอ้าย ทั้งพายทั้งถ่อ
มีแต่ไม้ถ่อจ้ำ มีแต่น้ำถ่อย้อย เพาผ้าซุ่มเลิง".

(อธิบายคำ **เพา** *หมายถึง ตีนแห ตีนมอง บ่อนมัดขึ้นเป็นถุงเพื่อให้ปลาคาอยู่*

ซุ่ม คือ *เปียก*

เลิง แปลว่า *เสมอ บ่โป้ง บ่กลัว ราบเสมอ ที่ติดต่อกันเวลาติดต่อกัน เวลาติดต่อเนื่องกัน).*

๙๑. "เป็นสังน้อง อึงตึงมาบ่ปาก
หรือว่า แม่น้องป้อนซิ้นช้าง คางกระด้างปากบ่เป็น".

(อธิบายคำ **อึงตึง** *หรืออึ้งตึ้ง แปลว่าเคร่งตรึง เคร่งขรึม คนหน้าไม่รับแขก หน้าแสดงความเครียด เรียก หน้าอึ้งตึ้ง).*

๘๒. “เป็นหยังน้อง บ่ไขป่องวาจา
หรือว่าดวงมาลา ห่วงบ่ไลหาซู้”.

๘๓. “บ่มีเสียงสังย้อน ธรรมเนียมค่าคำปาก แพงเฮย
บ่ได้เสียคำค่าล้วน คันนางต้านต่อพี่ชาย”.

๘๔. “เห็นว่าทุกข่ย้อนๆ ขอนอนเฮือนอย่าย้านแก่น
อ้ายบ่แก่นดอกข้าว แต่คำเว้าแก่นทุกคน”.

(อธิบายคำ แก่น คือ *หลิ้งแก่น สนิทสนมมาก).*

๘๕. “อ้ายนี่แนวนามแบ้ หากินไกลถิ่น
มาพบพุ่มหมากเขือ มาพบเครือหมากแค้ง
มาพบแซงหมากพร้าว คราวนี้แม่นบ่หนี”.

(อธิบายคำ หมากแค้ง คือ *มะเขือพวง*
แซงหมากพร้าว คือ *ทลายมะพร้าว).*

๘๖. “ให้น้องอดสาเลี้ยง ควายโซไว้ถ้าฮ่า
บาดฮ่ามาฮอดแล้ว วางถิ่มให้ฮ่ากิน

(อธิบายคำ โซ คือ *เจ็บป่วยด้วยพยาธิโรคา จ่อยผอม*
ฮ่า หรือ ห่า คือ *โรคห่า อหิวาต์ กาฬโรคระบาด*
อดสา คือ *อุตส่าห์ กลั้นใจทำ).*

๙๗. "เจ้าผู้หงส์คำผ้าย บ่หมายงอยต้นไม้ต่ำ
เบดใส่ไม้แก่นสูง เบดใส่ยูงแก่นหล้อน
เบดใส่ขอนแก่นแต้ ลำดั้วจึงจะงอย".

(อธิบายคำ **เบด** คือ *เอียงใส่ บิดเข้าใส่*

แก่นหล้อน คือ *ไม้เนื้อแข็ง ต้นตาย เปลือกและมอกผุหมด เหลือแต่แก่น เรียกไม้แก่นหล้อน).*

๙๘. "ตกกระเทินได้กำคอแข้ บ่วางมือให้หางฟาด
ตกกระเทินได้กำคอกระท้าง บ่วางให้แก่ผู้ใด".

(อธิบายคำ **กระท้าง** คือ *สัตว์ชนิดหนึ่ง เป็นสัตว์ป่ารูปร่างเหมือนกะปอม (กิ้งก่า) แต่ตัวใหญ่กว่า สีเหลืองปนแดงคอสีแหล้).*

๙๙. "ตกกะเทินได้ลงลายม้วน บ่เป็นบุงก็เป็นต่า
คันบ่เป็นซ้าผ้าอ้อม ให้เป็นข้องใส่ปลา".

(อธิบายคำ **ซ้า** คือ *เครื่องสาน สำหรับใส่ของ มีหลายอย่าง เช่น ซ้าจังหัน สานห่าง มีสายหาบ สำหรับใส่ถ้วยอาหารเอาไปเคน (ถวาย) ครูบา (พระ) ซ้าที่สานด้วยตอกไม้ป่องมีหูสองข้างใช้ใส่เครื่องต่างๆ ซ้าน้ำเกลี้ยงสานตอกแลบ และตีบแล้วทาน้ำเกลี้ยงสำหรับใส่ยาสูบ หรือหมากพู หรือ เรียก กะซ้า).*

๑๐๐. "คันตมติดให้เอาตมล้าง เลือลงให้มันหม่น
คันน้ำติดเอาน้ำล้าง แซมซ้ำให้ตื่มงาม".

(อธิบายคำ เลือ คือ *คลานเหมบไป คลานเอาอกถูไป).*

๑๐๑. "อ้ายนี้เป็นดั่งควายบักดำน้อย หลงฮอยพรากแม่
น้องบ่หลกหญ้าป้อน น้องบ่ถอนหญ้าเลี้ยง
ควายน้อยส่วนซิตาย".

(อธิบายคำ หลก คือ *ถอน).*

๑๐๒. "เจ้าผู้เมือหวั้งๆ บ่เหลียวหลังเอิ้นสั่ง
คันบ่เอิ้นสั่งใกล้ ก็พอเอิ้นสั่งไกล".

(อธิบายคำ หวั้งๆ คือ *อาการไปลิ่วๆ อาการไปไม่กลับคืน* เอิ้น คือ *เรียก).*

๑๐๓. "อ้ายนี้ดั่งเกวียนสาลีฮ้าง บ่มีงัวเทียมแอก
คันแม่นควายบ่เทียมแกให้ เกวียนซิค้างโคกกะเทิน".

(อธิบายคำ สาลี คือ *ข้าวสาลี ข้าวโคด (โพด).*

๑๐๔. "คิดไปหลายนับมื้อยุ่ง คือยุงอยู่ในป่า
คิดไปหลายนับมื้อพ้อ *(พบ)* พอให้อยู่สุยาม".

๑๐๕. “เจ็บอกปานไฟไหม้ เจ็บใจปานฟ้าผ่า
เจ็บตาปานไม้ค้อน คะเนินปล้ำต่อยตี”.

๑๐๖. “คันนางตายเป็นฝ้าย หลาในให้เขาแกว่ง
อ้ายซิตายเป็นไม้กำพั้น พันกลิ้งกล่อมแพร”.

๑๐๗. “อย่าได้เที่ยวทางเวิ้ง เหิง (นาน) หลายมันซิค่ำ
ให้น้องตัดบาด ให้น้องปาดเฟือง ลงบั้นบ่อนซิเอา”.

๑๐๘. “น้องผู้เที่ยวทางเวิ้ง ให้ถือทิงบั้งใหญ่
บาดเข้าฮ่มบก ยังซิได้ส่วยหน้า บาดว่าเข้าฮ่มหว้า
ยังได้ส่วยคึง”.

(อธิบายคำ ทิง คือ *กะบั้งใส่น้ำ ทำด้วยไม้ป่อง เรียก* บั้งทิง *กะบั้งทิง).*

๑๐๙. “อ้ายนี้แนวนามน้อย หมากหอยนาหน้าต่ำ
แม่นซิตัดไม้ปล้ำ แม่นซิค้ำไม้ยู้ ชูขึ้นก็บ่สูง”.

๑๑๐. “เจ้าผู้แนวนามม้า อาชาในยมณีกาบ
สังซิมาไต่พื้น คืออ้ายห่อนสิเป็น”.

๑๑๑. "สิบปีล้ำ ซาวปีล้ำ จึงเห็นโอ่งมายามมั่ง
ข้าวขึ้นเล้า จึงเห็นเจ้าเทือเดียว".

๑๑๒. "เจ้าผู้ต้นดอกงิ้ว คะนิงฮอดปลาบก
เจ้าผู้แนวนามนก อย่าได้ไลเสียแฮ้ว".

๑๑๓. "เจ้าผู้แนวหน่วยแก้ว อย่าได้เปิดดินทราย
เจ้าผู้แนวควายเขา อย่าได้ลืมควายตู้".

๑๑๔. "อ้ายนี้คอยหาน้อง คือนกทาคอยปลวก
คือดั่งฮวก *(ลูกกบ)* อยู่น้ำ คอยถ้าห่าฝน".

๑๑๕. "น้องผู้เชื้อชาติน้ำ ส่างใหญ่ใสเย็น
ใผซิเป็นคนตัก หม่อมพระนางมาซ้อน".

๑๑๖. "น้องผู้เชื้อชาติไม้ ลำยาวขาวซื่อ
คันซิให้อ้ายซื้อ พันล้านก็สิเอา".

๑๑๗. "เจ้าเดือนเพ็งแจ้ง มีแสงสังบ่ส่อง
เจ้าผู้ดาวดาดฟ้า บ่แยงพื้นพสุธา".

๑๑๘. "ตัดตองยังมีส้น ไหมสนยังมีเงื่อน
เชิญน้องปลงเงื่อนไว้ หมายมั่นบ่อนซิเอา".

๑๑๙. "เจ้าผู้เชื้อชาติช้าง ยศใหญ่สกุลสูง
อ้ายอยากยองหลังขึ้น ไปยืนเป็นแย่ง
อยากเป็นแหล้งรับใช้ นวลน้องคู่สุยาม".

๑๒๐. "น้องผู้เชื้อชาติน้ำ กว้างใหญ่วังลึก
อ้ายอยากลงลอยชม ให้สว่างใจหายฮ้อน".

๑๒๑. "คันแม่นใจประสงค์แล้ว หมากกะแทวก็ซิผ่า
คันแม่นป่าขี้อ้น พันขันก็ซิไป".

(อธิบายคำ กะแทว *คือ ชื่อพุ่มไม้ชนิดหนึ่ง ตามง่าและลำ มีหนามงอและแข็ง เรียกต้นกะแทว*

อ้น *คือ ชื่อสัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง ตัวเหมือนหมู แต่ใหญ่กว่าหมู ตาเล็กอยู่ในรู).*

๑๒๒. "อ้ายนี่เว้าแล้วเอา สนเคาแล้วขี่
ปิ้งแล้วจี่ สุกแล้วก็กิน".

(อธิบายคำ เคา *คือ เชือกที่ใช้ร้อยจมูกวัวควาย*

สน *คือ สอด ร้อย เช่น เจาะจมูกวัวหรือควายแล้วเอาเชือกเคาร้อยใส่เรียกว่า สนเคาวัว สนเคาควาย).*

๑๒๓. "คันสิหยับเข้าใกล้ ย้านกีดพวงหลาน้องนา
คันซิหยับเข้าหา ย้านหมู่นางทางบ้าน".

๑๒๔. "อ้ายนี้บ่เห็นหน้า เห็นแต่นาก็พออยู่
เห็นแต่เสื้อพาดแจ เห็นแต่แพรพาดฮั้ว
ได้ยินแต่เสียงหัวอยู่ในบ้าน ก็ปานได้นั่งนำ".

๑๒๕. "ตีหลังด้วยไม้แส้ พัดเอามือมาลูบไหล่
แสนซิใช้น้ำอ้อย ออยน้องก็บ่ลืม".

(อธิบายคำ ออย คือ *การพูดเล้าโลมให้ดีใจ ดั่งว่า* "มีผัวให้ช่างย้อง มีน้องให้ช่างออย" *(สุภาษิต).*

๑๒๖. "ย้านแต่ป่าหญ้าแปก บ่เกิ่งหญ้าควาย
ย้านแต่ป่าหญ้าหวาย บ่เพียงหญ้าอ้อย".

*(อธิบายคำ*แปก *เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ในเป็นยอยในลำต้น มียางที่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ทั้งเป็นสินค้าที่ดีอีกด้วย).*

๑๒๗. "ความมักหลาย ความอายน้อย
โตซิตายบ่ฮู้เมื่อ ความมักมาแล่นกุ้ม กุมไว้ก็บ่ฟัง".

๑๒๘. "อ้ายนี้เป็นดังบัวบานบ้าง กลางสระพังบ่มีคู่
คันแมงผู้บ่มาช่วยซ้อน บัวซิค้างเคิ่งวัง".

๑๒๙. "เพิ่นว่าดาวสะเด็ดดั้ว บ่หมายลงเกลือกฝุ่น
เหมือนดั่งน้องอุ่นหล้า บ่หมายซ้อนบ่าวพี่ชาย".

๑๓๐. "เจ้าผู้อึ้งตึ้ง เจ้าผู้ติ่งมันแกว
เจ้าผู้แนวมันเพา อย่าซุลืมเสียมเหี้ยน".

(อธิบายคำ **เหี้ยน** คือ *สั้น กุดเข้า หมายถึงที่ยาวแล้วค่อยสั้นเข้าด้วยการใช้มาก เช่น เสียมเหี้ยน หมากสบไถเหี้ยน ตีนรถเหี้ยน*

เพา *ชื่อ มันชนิดหนึ่ง หัวป้อมๆ สีขาว ปลูกอยู่หากทราย หรือบ่อนดินตมแกมทราย ที่มีเนื้อหิน หัวมันเพากินดิบได้มีรสหวานจางๆ*

อึ้งตึ้ง คือ *หน้าไม่รับแขก*

แกว คือ *ชื่อมันชนิดหนึ่ง กินแซบ มีสองชนิด คือ มันแกวธรรมดา และมันแกวสะเพา).*

๑๓๑. "อ้ายนั้นเหมือนดั่งนกเต็นเต้น สะเด็นลงเอาก่อน
น้องนี้ เหมือนดั่งนกเจ่าจั้ง คอยล้าอยู่ดาย".

(อธิบายคำ **เต็น** *เป็นชื่อนกชนิดหนึ่ง เป็นนกกินปลาขนปีกสีสิ่วแกมแดง มีสามชนิดคือ เต็นกาก หรือ เต็นลั้วตัวใหญ่ เต็นซิวตัวน้อย เต็นขี้หนอนตัวลายปีกลาย*

สะเด็น คือ *กระเด็น*

จั้ง คือ *คำไว้ ยันไว้ อด ที่พึ่ง*

เจ่า คือ *นกชนิดหนึ่ง หากินปลาตามห้วยหนอง ขนปีกสีขาว เวลาบิน จึงเห็นสีขาว เวลาจับอยู่ง่าไม้หรือยืนอยู่ดิน เห็นแต่ขนปีกสีหม่น*

ดาย คือ *เปล่า).*

๑๓๒. "มันหากเหลือแฮงแฮ้ง ควายบ่ตายสังมาเวิ่น
กาบ่มาช่วยแฮ้ง บ่คองได้แจ่วแลง".

(อธิบายคำ **เวิ่น** *คือ บินเจิดไปเจิดมา).*

๑๓๓. "เสียแฮงห้างกฐินแฮ บ่ได้แห่
บาดเพิ่นบ่ห้าง ก็ยังได้แหไป".

(อธิบายคำ **แฮ** *คือ เตรียมไว้ก่อน จัดทำไว้ก่อน ห้างหาไว้ก่อน จัดไว้ก่อน*

ห้าง แปลว่า *ตั้งท่า ตกแต่งไว้ถ้า).*

๑๓๔. "ไหมคำหยุ้ง (ยุ่ง) เต็บุงบ่เห็นเงื่อน
บาดว่าเอาเงื่อนไว้ แปนส้นคาวา".

๑๓๕. "เจ็บด้วยคำปากนี้ หนักกว่าแก่นกะยุงตี
แสนซิป๋วยาหยัง ก็บ่มีหายได้".

๑๓๖. "ตกกะเทินได้ลงทุนค้า เสียดายทุนบ่ห่อนแม่น
ฆ่าควายเสียดายหมากเผ็ดน้อย ซิไปก้อยกับหยัง".

(อธิบายคำ หมากเผ็ด คือ *หมากพริก).*

๑๓๗. "ตกกะเทินได้ไปคล้องงาช้าง ซิเอาจนได้ขี่มาแล้ว
ตกกะเทินได้มากล่าวเว้า ซิเอาน้องเข้าฮ่วมเฮือน".

๑๓๘. "ใผสิหลิงเห็นได้ ในใจนกขี้ถี่
ความปากหวานจ้อยๆ ใจส้มดั่งหมากนาว".

๑๓๙. "อันว่าลายคนนี้ บ่คือลายช้าง เสือสางช้างป่า
อธิบายบ่ได้ ใจนั้นส่องบ่เห็น".

๑๔๐. "น้องนี้แจ้งคือดาว ขาวคือฟ้า ใสงามคือหน้าแว่น
แบนฝามือฮับต้อน เชิญท้อนผู้ประสงค์".

๑๔๑. “เก้าซิแจ้ง สิบซิแจ้ง อย่ามีเมฆมาบัง
อย่าได้มีราหู เบียดเบียนพระจันทร์ได้”.

๑๔๒. “บุญบ่เคยขี่ช้าง ย้านมันแล่นสะเด็นตก
บุญบ่เคยจกฮู จกแขนลงพัดคาเงื่อม”.

(อธิบายคำ เงื่อม คือแคมตะลิ่ง บ่อนเป็นถ้ำเข้าไปหรือหิน หรือดินบ่อนเป็นเงิบออกมาและเป็นถ้ำเข้าไป เรียก เงื่อมเทื้อม บางท้องถิ่น เรียก เงิ้ม).

๑๔๓. “บุญบ่เคยเข้าถ้ำ ดำไปบ่อฮู้ซอด
บุญบ่ฮอดยอดแก้ว ปีนขึ้นก็บ่ถึง”.

๑๔๔. “บ่เคยก็ลองแล่น บ่เป็นก็ลองเบิ่ง
บุญบ่เคยปีนบ้าง ซิลองเล่นฮ่อนทราย”.

๑๔๕. “เจ้าผู้งูเหลือมอ้อ หากินตายตั้งแต่เต่า
สังบ่ขึ้นโคกกว้าง หากินช้างค่าแพง”.

๑๔๖. “อ้ายนี้ตั้งใจปากนำน้อง คองคอยขันไก่
มักบ่มักก็ให้เว้า บ่เอาอ้ายบ่ว่าหยัง”.

๑๔๗. "บ่มักก็ให้น้องลมเล่น เหงานอนตางให้สว่าง
บางเทื่อได้เป็นพี่น้อง เมื่อหน้าส่องบ่เห็น".

๑๔๘. "คันอ้ายมีเมียแล้ว อย่าลงเฮือนให้หมาเห่า
ให้อ้ายนั่งเค้าเม้า ไพหญ้าอยู่เฮือน".

*(อธิบายคำ*เค้าเม้า คือ *อาการนั่งแบบเสือ หรือ แมวนั่ง เรียก นั่งเค้าเม้า).*

๑๔๙. "อย่าได้ติแถลงเว้า เอาเลามาจักตอก
ลางเทื่อจักบ่ถูกข้อหย่อบ่ถูกปล้อง มันซิเลี้ยวใส่มือ".

๑๕๐. "อย่าได้ติแถลงเว้า เอาเลามาปลูก
บ่แม่นเชื้อชาติอ้อย กินได้ก็บ่หวาน".

๑๕๑. "อย่าได้ติแถลงหล่ม ตมบ่มีพะลาดหมื่น
อย่าได้พะลาดล้ม เดือนห้าก่อนฝน".

๑๕๒. "น้องนี่เปรียบดั่งไม้ ลำเดียวดงเปลี่ยว
บ่มีเครือกอดเกี่ยว ลำด้วเดี่ยวดาย".

(อธิบายคำ ด้ว คือ งาม ลำด้ว คือ ลำที่งาม).

๑๕๓. "คันน้องมีคู่ซ้อน น้องบ่ออกเฮือนมา".

๑๕๔. "อ้ายนี่ปรารถนาห้อย นำฮอยสุบาดย่าง
ปรารถนาหยาดน้ำ นำน้องสู่ฮ่มโพธิ์".

คำผะหยาปริศนา

คำผะหยาปริศนา

๑. "อัศจรรย์ใจโอ้ ปลาคะแยงโพ่บ่มีเงี่ยง
ปลาซิวปักปวดดิ้น โลดเป็นผ้าป่องปี"

(อธิบายคำ **อัศจรรย์** แปลว่า *ประหลาด น่างึดง้อ*

โพ่ คือ *แตกซะออก ซะออก*

งึด แปลว่า *อัศจรรย์ ง้อ แปลกประหลาด เฮ็ดนำบ่ได้ ย้านเห็นเขาเฮ็ดบ่ได้ เกิดความอัศจรรย์ใจ เรียก งึด หรืองึด งึดง้อ*

ผ้ำ *เป็นโรคภัยชนิดหนึ่ง เป็นฝีชนิดหนึ่งชอบเป็นตามมือหรือ ตีน มีอาการปวดมาก แต่ไม่มีหัวสวดขึ้นมามากเหมือนฝี*

๒. **“อัศจรรย์ใจแข้ หางยาวๆบ่ได้ฮองนั่ง**

บาดว่ากระต่ายหางแป”

บาดกระแตหางก้อมๆ สังมาได้นั่งฮอง”.

(อธิบายคำ แป *คือ แพบ ไม่กลม บาง ก้อม แปลว่าสั้น สาก ก้อม หมายถึง สากสั้น ไก่หางสั้นเรียกไก่หางก้อม อายุสั้นเรียกอายุก้อม ผีฮ่าที่กินวัวควาย เรียก ฮ่าก้อม ละครสั้น เรียกละครก้อม).*

๓. **“อัศจรรย์ใจโอ้ ข้าวสารอยู่โอยอคอตอดไก่**

ไม้ไผ่ยอคอตอดช้าง ปลาย่างอยู่หิ้งทะยานเต้นคุบแมว”.

(อธิบายคำ โอ *เป็นภาชนะรูปกลมทำด้วยโลหะต่างๆ เช่น เงินคำ ทองสำริด เป็นต้น สำหรับตักน้ำกิน และใช้ตามความประสงค์ที่เหมาะสม).*

๔. **“แมวเสียใจแท้ แถหัวไปบวช**

หนูตาสวดเป็นแม่ออกค้ำ หุงข้าส่งจังหัน”.

(อธิบายคำ แถ คือ โกน).

๕. **“อัศจรรย์ใจม้อน กินใบมอนสังมาฮู้จักเยี่ยว**

บาดว่าไก่ผู้โจ้น กินน้ำเยี่ยวบ่เป็น”.

๖. “กวางกินหมากขามป้อม ไปคาก้นขี้มั่ง
คันแม่นมั่งบ่ขี้ สามมื้อกระต่ายตาย”.

๗. “อัศจรรย์ใจโอ้ โอทองสังมาแตก
บาดว่ากระโปะหมากพร้าว สังมาหมั่นกว่าโอ”.

๘. “เก้าซิฆ่าสิบซิฆ่า ให้เอาแก่นกะยุงตี
อย่าได้เอาบาล ต่อยตีตางค้อน”.

๙. “ตาดีไปคล้องช้าง สามปีมาเปล่า
ตาบอดไปคล้องช้าง สามมื้อได้ขี่มา”.

๑๐. “นกอี่เอี้ยง กินหมากโพธิ์ไฮ
แซวๆ เสียง บ่มีโตฮ้อง
แซวๆ ฮ้อง โตเดียวหมดหมู่”.

๑๑. “เวียงจันทน์ฮ้าง เป็นโพนขี้หมาจอก
บางกอกฮ้าง เป็นบุ่งกระต่ายนอน”.

๑๒. “ลิงซิงลิงขึ้นต้นไม้ บาดซีได้บักโกกนาโถ”.

๑๓. “กลอยมันฮ้าง ฮามดินพลัดพราก
ข้าวกากลาจากเจ้า ควายเฒ่าง่วมเหงา”.

๑๔. "นกหงส์ฮามฮ้าง ลาคอนปละเปล่า
นกเจ่าลาพุ่มได้ ลงน้ำล่องลอย".

๑๕. "กาเหว่าฮ้อง เทิงหัวยินโศก
โกนโดกฮ้ง ไกลซู้จากเฮียม".

(อธิบายคำ โกนโดก *หรือ ก้นโดก เป็นชื่อนกชนิดหนึ่งมีชื่อเรียกหลายอย่าง เรียก นกก้นโดก โกนโดก กะโดก หรือโพนโดก).*

๑๖. "หลัวฟืนหนีจากหม้อ กรวยกระทอลาข้าวปลูก
กกหูกลาจากไม้กำพั้น พันมื้อบ่จวบกัน".

(อธิบายคำ หลัว *คือ ฟืน ฟืนไม้ป่าออง เช่น ฟืนไม้ไผ่ ฟืนไม้บง ฟืนไม้หก ฟืนไม้เฮี้ย ฟืนไม้พุง ฟืนไม้พาง*

ไม้กำพั้น คือ *ไม้สี่เหลี่ยมสำหรับพันผ้าแพรที่ตำแล้ว).*

๑๗. "เป็ดเป็นผู้ไข่ ไก่เป็นผู้ฟัก
ขี้กะดักกะเดือนเป็นผู้เลี้ยง บุญซิได้แกไผ".

๑๘. "หอยกาบกี้ ฮู้ปากคือคม
ปลาซิวมีเขา ไล่ซนควายฮ้า".

๑๙. "อัศจรรย์ใจไม้ ลำสะโนเกิดเป็นไม้แก่น
คิดยากพร้าซิบ่าน ขวานซิเบี้ยว ปีนี้ปั่นสะโน".

๒๐. "อุปชนหัวขวัญเจ้า ราชานักปราชญ์
แม่น้ำใหญ่หัวต่อน้ำ เซน้อยพวกหมู่".

๒๑. "สังพากันโตนลงห้วย หากินแตนต่อ
สังบ่ขึ้นโคกกว้าง หาช้างค่าแพง".

๒๒. "อยากกินข้าว ให้ปลูกใส่พะลานหิน
อยากมีศีล ให้ฆ่าพ่อตีแม่
อยากให้คนมาแว่ ให้ฆ่าหมู่เดียวกัน".

๒๓. "หินแผ่นล้าน ก้อนใหญ่คือซิหนัก
บาดว่าเอาสะโนติด ชั่งสาสังมาได้".
ผิวาตามตาคิ้ว คือซะโนซิหนักกว่า
คันแม่นตาบ่คิ้ว ซิเบาเบื้องฝ่ายซะโน".

๒๔. "อัศจรรย์ใจกุ้ง กุมกินปลาบึกใหญ่
ปลาซิวไล่สวบแข้ หนีไปซ้นหลืบหิน".

(อธิบายคำ **สวบ** *หรือ สวาบ คือ อาการกินอาหารฟ้าวๆ ของหมูหรือหมา คาบกินโดยไว เช่นปลาสวาบเหยื่อ*

ซ้น คือ *หลบ*

หลืบ คือ *บ่อนเป็นฮูคับ และมีของซ้อน หรือแซมอยู่).*

๒๕. “อัศจรรย์หมาขบช้าง สามแฮงล้มท่าว
บาดว่าช้างลุกขึ้น หมาซิให้ต่อสาม”.

(อธิบายคำ **ขบ** *คือ กัด แฮง คือ แรง*
ท่าว *คือ ล้ม เกือบล้ม เซไปเกือบล้ม).*

๒๖. “เฮือนมุงหญ้า ฝนตกมาสังมาฮั่ว
บาดว่าลดหญ้าไว้ ฝนเท้งแล่นกลาย”.

(อธิบายคำ **ฝนเท้ง** *คือ ฝนตกหนัก).*

๒๗. “แผ่นดินไข้ ซิเอาหยังมาตุ้มห่ม
แผ่นดินออกหมากไม้ ยากแก้แม่นหยัง”.

(อธิบายคำ **หมากไม้** *คือ ชื่อไข้ชนิดหนึ่งเป็นพิษร้อนแรง เรียกไข้หมากไม้).*

๒๘. “อัศจรรย์ใจน้ำ วังใสสังมาขุ่น
อัศจรรย์ไม้แก่นหล้อน สังมาปิ่นป่งใบ”.

๒๙. “อัศจรรย์วังเวินกว้าง สังมากลายเป็นหาด
บาดว่าหาดแท้ๆ สังมาปลิ้นต่าวเวิน”.

(อธิบายคำ **เวิน** *คือ บ่อนน้ำไหลวน หน้าน้ำบ่อนลึก และแปน)*

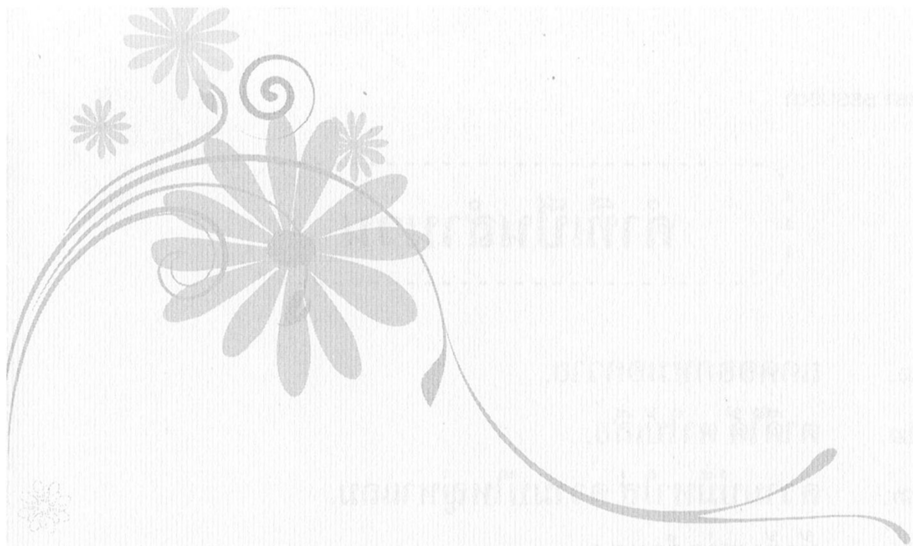

๓๐. "บัวขี้แบ้ สังมาเกิดกลางหนอง
บัวทองไปเกิดก้ำ หัวสวนบ้านเก่า
บ่อนลึกมาเล่าตื้น พอยื้อย่องถึง".

(อธิบายคำ บัว เป็นพืชเกิดในน้ำจำพวกหนึ่ง มีหลายชนิด ดอกสีต่างๆกัน คือ บัวทองดอกใหญ่ บัวทองดอกผ้านกลาง ก้านยาว ก้านใช้เป็นผักกิน บัวขี้แบ้ ดอกน้อยและก้านก็เล็ก).

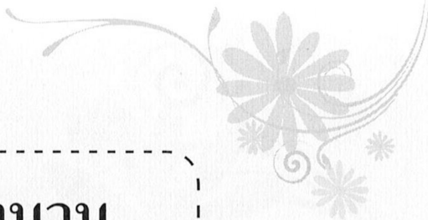
๓๑. "อัศจรรย์ใจกุ้ง หลังงอๆ เหยียดบ่ซื่อ
ธรรมชาติเป็นดั่งนั้น เพียรแก้ก็บ่ถึง".

คำที่เป็นสำนวน

คำที่เป็นสำนวน

๑. แดดออกหมอกวาย.

๒. ตาดีได้ ตาใบ้เสีย.

๓. ความบ่มีหาใส่ ความบ่ใหญ่หาแถม.

๔. ผ้าฮ้ายห่อคำแดง.

๕. หามผีตกป่าช้า.

๖. หมาเห่า ไม่กัด.

๗. พร้าดีแพ้ด้าม.

๘. ไขยาต่อหน้าแขก.

๙. หมาหลายเจ้า.

๑๐. ลักแพ้แก้แม่น

๑๑. อย่าหาเหาใส่หัว.

๑๒. เหล็กกล้าถูกหินซา.

๑๓. ลูกแทนพ่อ หน่อแทนลำ.

๑๔. หวานเป็นลม ขมเป็นยา.

๑๕. เชือกสั้นใส่คันแข็ง.

๑๖. หาบดีกว่าคอน นอนดีกว่านั่ง.

๑๗. ช้างขื้อย่าขี่นำช้าง.

๑๘. ช้างดีอยู่งา ปลาดีอยู่ซีน.

๑๙. นกเค้าท้วงตาแม่.

๒๐. กินข้าวโตอย่าโสความเพิ่น.

๒๑. หาบซิ้นไปส่งเสือ.

๒๒. ฮากไม้สอนขวาน.

๒๓. กินมำๆบ่คลำบ่ท้อง.

๒๔. จับปูใส่กระด้ง.

๒๕. ตมติดเอาตมล้าง.

๒๖. สุกก่อนเหิ่ม.

๒๗. หนามปักเอาหนามบ่ง.

๒๘. เกี่ยวหญ้ามุงเมือง.

๒๙. น้ำเพียงใดดอกบัวเพียงนั้น.

๓๐. ควายเฒ่ามักหญ้าอ่อน.

๓๑. กินแล้วแส่วหนี.

๓๒. บ่อนคันบ่เกา.

๓๓. ซื้อควายยามนา.

๓๔. ซื้อผ้ายามบุญ.

๓๕. ขว้างค้อนกลายหมากม่วง.

๓๖. กินสมอยากปากสมเคียด.

๓๗. หาบช้างซาแมว.

๓๘. เจ้าเฮือนพาเข้า เจ้าเหล้าพากิน.

๓๙. เสนาหมากขี้กา.

๔๐. ใส่บาตรอย่าถามพระ.

๔๑. สามปากคิ้วกว่าหมอ.
๔๒. กินน้ำคะลำต่อน.
๔๓. ควายเข้าสวนเอาตัวเฮี้ย.
๔๔. เค่งหลายขาดยานหลายข้อง.
๔๕. กำขี้ดีกว่ากำตด.
๔๖. กันดีกว่าแก้.
๔๗. แฮดีกว่าล้ั้ว.
๔๘. เอาผัวดีกว่าอยู่เปลี่ยว.
๔๙. รักษาสามปลาย จึ่งหายสามโยชน์.
๕๐. ขี้ทาลาน.
๕๑. อย่าตีตัวก่อนไข้.
๕๒. นกจับไม้บ่เห็นฮอย.
๕๓. น้ำขุ่นอยู่ใน น้ำใสอยู่นอก.
๕๔. บัวบ่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น.
๕๕. งูบ่ให้เคียด เขียดบ่ให้ตาย.
๕๖. ขายของให้พี่น้อง.
๕๗. ขายค้องให้เจ้าหัว.
๕๘. ปากคนยาวกว่าปากกา.
๕๙. กาเจ็ดสบ.
๖๐. ข้าวอยู่เฮือนเหนือ.
๖๑. เกลืออยู่เฮือนใต้.

๖๒. ใหญ่ย้อนกินข้าว.
๖๓. เฒ่าย้อนหลายปี.
๖๔. หัวดำไปก่อน.
๖๕. หัวด่อนนำหลัง.
๖๖. ผู้หญิงหาผัว เจ้าหัวหาเงิน.
๖๗. หญิงหลายผัว จัวหลายวัด.
๖๘. ต่ำให้ว่าลุง สูงให้ว่าป้า.
๖๙. เว้าบ่เซา หาบ่อนเอาบ่ได้.
๗๐. เลือกผักได้กินบั้ง.
๗๑. ทุกข์แห่งซ้ำ หีว้ำถูกโคยกิ.*(กิ คือ สั้น เล็ก น้อย ก้อม โคย คือ อวัยวะสืบพันธุ์ของผู้ชาย ไม่ได้ เรียกว่า ควย ตามที่คนไทยเข้าใจกัน ว้ำ คือ หุบเข้า).*
๗๒. ชื่อท่อช้าง ฮ่างท่อแมว.
๗๓. ไปบ่ดีแพ้ฮ่าง ย่างบ่ดีแพ้คึง.
๗๔. สิบพ่อค้า ไปไหว้พ่อนา.
๗๕. ทำคุณได้โทษ โผดสัตว์เป็นบาป.
๗๖. ได้เต่าเสียหมา ได้ปลาเสียแห.
๗๗. หนีเสือมาพ้อช้าง ใหญ่บ่ดีพีบ่งาม.
๗๘. แมวฮ้องบ่กินหนู จิตเป็นนายกายเป็นแหล้ง.
๗๙. ปล่อยเอี่ยน (ปลาไหล) ลงตม งมเข็มในทะเล.

คำโต่งโตย

๑. **เหลืองอ่อยฮ่อย.** *(อ่อยฮ่อย คือ เรียบร้อย หมด ไม่มีมลทิน ไม่มัวหมอง บริสุทธิ์ผุดผ่อง).*

๒. **เหลืองอ่งต่ง.** *(อ่งต่ง คือ แดงเปล่งๆ แก้มที่มีลักษณะแดงงาม ตึงแต้ม เรียก แก้มแดงอ่งต่ง)*

๓. **เหลืองเอิ่มเติ่ม.** *(เอิ่มเติ่ม คือ เหลืองซีด คนที่เป็นพยาธิ์โรคาร่างกายจ่อยผอมเหลืองหล่าจนจืดจาง เรียก เอิ่มเติ่ม).*

๔. **ม้านจาดลาด.** *(ม้าน คือ ไม่มีสี สีจางไป ครึ่งแห้งครึ่งดิบ หน้าเหี่ยวแห้ง เรียกหน้าม้าน ตาเหลือกขึ้น เรียก ตาเหลือกม้าน ม้านๆ คือ ตาที่เหลือกขึ้นเต็มลูกตา เรียก ตาเหลือกม้านๆ จาด คือ ทำให้ตื่น ทำให้ตกใจ โดยไม่ให้รู้สึกตัวก่อน).*

๕. **มิดอิ่มซิ่ม.** *(อาการเงียบสนิท ไม่พูดไม่จา แทบจะไม่หายใจ)*

๖. **ต่ำอ้อป้อ.** *(อ้อป้อ คือ เตี้ย น้อย เรียกคนที่มีรูปร่างเตี้ยและน้อยกว่า ต่ำอ้อป้อ ต่ำต้อป้อ)*

๗. **ตู้ยอึ่งลึ่ง.** *(ตุ้ย คือ อ้วน อึ่งลึ่ง คือไค่ขึ้น (พองขึ้น) พองโพงขึ้น เช่น คนตายไหลล่องน้ำมา เรียก ศพไคอึ่งลึ่ง)*

๘. **พีอุ้ยลุ้ย.** *(พี ก็คือ อ้วน อุ้ย ก็คือ อ้วนเช่นกัน อ้วนพอดีพองาม อ้วนอุ้ยลุ้ย พีอุ้ยลุ้ย)*

๙. **แดงจาดลาด.** *(จาด ทำให้ตกใจ ทำให้ตื่น ลาด คือ ที่เป็นหินแผ่นปูต่ำลงเรื่อยๆ ตามธรรมชาติ แดงจาดลาดเป็นแดงได้ใจ เห็นแล้วมันตกกะใจ มันแดงกระตุ้น ๆ)*

๑๐. **หน้าหล่าคาดลาด.** *(คาดลาด ไม่มีสีสัน ตกใจ หน้าเหลือง).*

๑๑. **โกนจีกวีก.** *(โกนไม้ ข้างในไม่มีอะไร)*

๑๒. **แขวนโอ้นโต้น.** *(ดูลักษณะของโอ้นโต้น ของชิ้นนั้นหรือสิ่งๆ นั้นต้องใหญ่ อ้วน)*

๑๓. **ดำคิมมิม.** *(คิม คึม คึ้ม คือ มืด บด มืดมัว มิมหรือมึ้มคือสีดำ ลักษณะของสิ่งที่ใหญ่และน่ากลัว เช่น ดำคึ้มมึ้ม ดำคิมมิม คงน่ากลัว และ ดำน้อยกว่า ดำคึ้มมึ้ม)*

๑๔. **แสงฮิบฮี่.** *(ริบหรี่)*

๑๕. **เป็นฮูจ่องป่อง.** *(ลักษณะของรูเล็ก เรียกฮูจิ่งปิ่ง ใหญ่ขึ้นมานิดหนึ่ง เรียก จ่องป่อง ใหญ่กว่านั้นอีก เรียก จ่างป่าง ใหญ่หลายกว่าหมู่ เรียก จึ่งปึ่ง)*

๑๖. **ฮูจึ่งปึ่ง.** *(อธิบายแล้ว ข้อ ๑๕)*

๑๗. **ต่ำอ็อกป๊อก.** *(คงจะเตี้ยมาก)*

๑๘. **สูงเควเลว.**

๑๙. **สั้นข่อหล่อ.** *(ข่อหล่อ หรือ ข้อหล้อ คือสั้น ๆ)*

๒๐. **สูงเท้อเล้อ.** *(เท้อเล้อ คือ เงยขึ้นสูง สูง).*

๒๑. **ยาวคาดลาด.** *(คาด คือ ตกแต่ง แต่ง ชะตา เคราะห์กรรม คาดลาด น่าจะเป็นลักษณะของความยาว ที่ยาวมาก แต่มีความกว้างที่ใหญ่เหมือนกัน เป็นยาวใหญ่กว้าง)*

๒๒. **เปื่อยจะวะ.** *(วะ คือ แจ้งสว่าง จะ คือ จะแจ้ง คักแน่ ชัดเจน เปื่อยจะวะ คือ เปื่อยอย่างคักแน่ เปื่อยแล้ว)*

๒๓. **ยาวเคดเลด.** *(ยาวไม่มีวาด มีทรง)*

๒๔. **เป็นฮูจิ๊กวิ๊ก.** *(เป็นรูแบบส่องทะลุหากันได้).*

๒๕. **จ่อยคอกวอก.** *(ผอมแบบไม่มีเนื้อหนัง)*

๒๖. **เป็นฮูจ่งป่ง.** *(รูใหญ่ที่ทะลุหากัน เห็นกันหมด)*

๒๗. **จ่อยแขงแย่ง.** *(ผอมแบบลมพัดก็จะปลิว)*

๒๘. **เป็นจ๋องป๋อง.** *(ส่องซอดเป็นรู พอแต่มองเห็น)*

แดงฮุนๆ. (แดงแบบเขาเผาเหล็กร้อนที่สุด)

๒๙. **ยาวโคดโลด.** *(เปรียบท่อนไม้ที่ล้มลง ที่ยาวกว่าต้นอื่น)*

๓๐. **แดงจึ่งขึ้ง.** *(แดงแบบมีแสงไฟฮุ่งหลาย อยู่ที่เดียว ที่เตาไฟ)*

๓๑. **แดงจ่ายว่าย.** *(แดงกว้าง เห็นไกล หลายคนเห็น)*

๓๒. **แดงอ่งต่ง.** *(แดงแกล้มอ่งต่งของสาวเป็นตาน่ารักของสาวรุ่นขึ้นใหม่)*

๓๓. **ดำขี้หลื้อ.** *(ดำเหมือนไฟไหม้ตอไม้)*

๓๔. **ห้อยโตดโซด.** *(สิ่งของห้อยไว้ เพื่อเก็บเมี่ยนตามบันได)*

๓๕. **ดำคิมมิม.** *(ดำเกือบว่า มองไม่เห็นคน เห็นแต่ฟัน)*

๓๖. **ห้อยโต่งเต่ง.** *(ห้อยไม่งาม ห้อยไม่เป็นที่เป็นทาง)*

๓๗. **ดำคุมมุม.** *(ดำเป็นจุดๆเป็นที่ๆ)*

๓๘. **ดำปานกะตอกลางไฮ่.** *(ไฟไหม้ ที่ป่า เป็นตอๆ)*

๓๙. **กลมอูดหลูด.** *(กลมใหญ่ๆ เหมือนตัวหมู สั้นๆ)*

๔๐. **แข็งเจ่เด่.** *(แข็งเฉยๆ ไม่มีชีวิตชีวา เหมือนคนเสียเส้น)*

๔๑. **กลมออดหลอด.** *(กลมน้อยๆ คือ หลอดปั่นฝ้าย)*

๔๒. **ขาวจุ่มพู่ม.** *(ขาวแบบตุ้ยๆอ้วนๆ บ่อืดบ่อนจับบ่อนบาย).*

๔๓. **ซี่แก่แด่.** *(ชี่แบบตั้งตรงขึ้นบนฟ้า)*

๔๔. **ขุ่นสั้วหลั้ว.** *(ขุ่นแบบน้ำต้มแกงผัก แกงทั่วๆไป ไม่ใส)*

๔๕. **เกลี้ยงอ่อยฮ่อย.** *(งามเกลี้ยงเป็นตาน่ารักน่าใคร่)*

๔๖. **ขุ่นซาวงาว.** *(ขุ่นแบบน้ำที่เหยียบตม จะใสแต่มองไม่เห็น เห็นบ้างไม่เห็นบ้าง ขุ่นแบบมัวๆ)*

๔๗. **เกลี้ยงม่อยล่อย.** *(เกลี้ยงเป็นตาออนซอน)*

๔๘. **แข็งเก่เด่.** *(แข็งแบบไม่ไหวติง ไม่กระดุกกระดิก)*

๔๙. **ฟ้อนแย่งๆ.** *(ฟ้อนคนเดียว แบบตลกโปกฮา)*

๕๐. **แข็งกี่ดี่.** *(แข็งแบบบีบไม่ได้ บีบไม่ลงไม่อ่อนตัว)*

๕๑. **ฟาดแป๋ะๆ.** *(ตีเบาๆ)*

๕๒. **แข็งก่งด่ง.** *(แข็งแบบโค้งๆ)*

๕๓. **ฟันปกๆ.** *(ฟันอยู่คนเดียว ขอนไม้อันเดียว ฟันต้นไม้อยู่คนเดียว ได้ยินแต่เสียง ไม่เห็นคน)*

๕๔. **คับอึ้งตึ้ง.** *(คับแบบจ้อๆ หายใจแทบไม่ออก คับแบบกระเทิน)*

๕๕. **ฟาดบุ๋บๆ.** *(เอากำปั้นตีฝาผู้เดียว เหมือนคนเสียเส้น)*

๕๖. **เค็มจอดลอด** *(แต่งกิน แบบเค็มๆ ไม่มีรสนัวอะไร มีแต่รสเค็ม).*

๕๗. **ดีอีหลี.** *(ดีหลายๆ)*

๕๘. **คาจู่ลู่.** *(ทำอะไร ก็ติดขัด แกะไม่ออก)*

๕๙. **ดีแท้ๆ.**

๖๐. **จางเจ่วเล่ว.** *(ไม่มีรสเค็ม ไม่มีรสนัวบ่เป็นตากิน)*

๖๑. **ดิ้นแด่วๆ.** *(ดิ้นเหมือนไส้เดือน จะตาย)*

๖๒. **แจ้งจ่างป่าง.** *(ตื่นเช้ามาฮุ่ง สว่างแจ้ง)*

๖๓. **ดิ้นด่าวๆ.** *(ดิ้นแบบกระเดือดๆเขยิบๆไป)*

๖๔. **แจ้งโจ่งโป่ง.** *(แจ้งแบบ เปิดบานประตูออกไปแล้ว แจ้งแบบจำกัด)*

๖๕. **ตันจู่ลู่.** *(อัดท่อน้ำ โดยมีสิ่งของค้างคาในท่อนั้น เอาไม่ออก)*

๖๖. **แจ้งโข่โหล้.** *(แจ้งแบบไม่รู้ตัว กินเหล้าในห้อง เปิดออกไปแจ้งสว่าง)*

๖๗. **เตี้ยต๋อกป๋อก.** *(เตี้ยแบบกระป๋อง แบบไม่งาม แบบมะอึ(ฟักทอง))*

๖๘. **จ่อแขงแหย้ง.** *(จ่อยแบบเดินขะแย่งๆ จ่อยแบบแห้งๆ ไม่มีเนื้อนังมังสา)*

๖๙. **เจ้นด่งๆ.** *(เต้นแบบข้ามไปเหมือนเขียด เหมือนกบ)*

๗๐. **สั้นกิดิด.** *(สั้นๆ น้อยๆ จนทำอะไรไม่เป็น)*

๗๑. **เต้นด่าวๆ.** *(ตัวงูลอยน้ำ เต้นเหมือนปลิง)*

๗๒. **สั้นข้อหล้อ.** *(สั้นๆ ตุ้ยๆ อ้วนๆ)*

๗๓. **ตุ้ยฮุ้ยลุ้ย.** *(ตุ้ยแบบอ้วนหลายๆ)*

๗๔. **สั้นแคดแลด.** *(สั้นแบบไม่จำกัด บอกให้เอาสั้นขนาดหนึ่ง แต่เอามาอีกขนาดหนึ่ง สั้นจนทำอะไรไม่ได้)*

๗๕. **ตุ้ยอ๋อกป๋อก.** *(ตุ้ยคือมะอึ ฟักทอง)*

๗๖. **สั้นทดๆ.** *(หนาวสั้นทดๆ)*

๗๗. **เบาย่องๆ.** *(เบาเกินจะคิด)*

๗๘. **ใสเมียงๆ.** *(ใสได้ที่แล้ว ใสพอแล้ว)*

๗๙. **บางแจ่งแฮ่ง.** *(บางที่ใช้ไม่ได้ บางเกินขนาด)*

๘๐. **ใสม่องๆ.** *(ใสแบบกระตุ้นตา เหลื่อมๆ เหลื่อมๆ)*

๘๑. **บานเพ้อเว้อ.** *(วัตถุที่ถูกแตกแต่ยังไม่ขาด แต่บานออก)*

๘๒. **หวานจ้อยๆ.** *(หวานที่สุด)*

๘๓. **หวานเจื้อนเกื้อม.** *(หวานบ่แซบปานได๋)*

๘๔. **พีอุ้ยลุ้ย.** *(อ้วนที่สุดเลย)*

๘๕. **บานเมื่อยเยื่อย.** *(บานจุดเดียว)*

๘๖. **แปนเอิดเติด.** *(แต่ก่อนเป็นป่าทึบ แต่ถางออกจนเกลี้ยง)*

๘๗. **ห้อยโตดโปด.** *(ห้อยติดอยู่ฝา เช่น อาหารการกิน เอาห้อยไว้ฝา)*

๘๘. **ฟูอ่องล่อง.** *(กระดาษลอยอยู่หนอง ในน้ำ)*

๘๙. **ยานเตบเซบ.** *(ยานพิลึก ยานมาก เราบอกให้เขาตึงแล้ว เวลาไปดูยังยานอยู่)*

๙๐. **เหลื้อมยับๆ.** *(เป็นบาท เป็นที เป็นครั้งๆ)*

๙๑. เบงอ๋องต๋อง. (*เบงแบบแกล้มตุ้ยอ้วน แกล้มใส*)
๙๒. ยานโต่งเต่ง. (*ยานเป็นจุดๆ*)
๙๓. เหลื้อมยาบๆ. (*ใสเหลื้อมแบบอยู่ตลอดเวลา*)
๙๔. เบ๋งฮ่อดต๋อด. (*แบบพอดี*)
๙๕. ตั้งจกปก. (*เอาตั้งที่เดียว เห็นตั้งที่เดียว*)
๙๖. ก่องเนือดๆ. (*จับดูแล้ว สะเทือนเป็นบาทๆ ครั้งๆ*)
๙๗. มิดจี่ลี่. (*มิดไม่ได้ยินอะไรเลย*)
๙๘. เฟือดฟ๊ะ. (*น้ำฟดแล้วล้น*)
๙๙. มิดอิ่มซิ่ม. (*มิดไม่ได้ยินเสียงนกเสียงกา*)
๑๐๐. เฟือดแฟ๊ะๆ. (*น้ำล้นจากอ่าง เป็นบาทๆ*)
๑๐๑. มิดอ้อยซ้อย. (*ไม่ได้ยินอะไรแล้ว*)
๑๐๒. ห้าวด่งๆ. (*ตื่นตัว อยากไปเล่นก่อนเพื่อน*)
๑๐๓. มิดซ้อยม้อย. (*มิดในระยะแคบ ห้องนี้ไม่ได้ยินอะไร*)
๑๐๔. หันมังๆ. (*หันแบบแข็งแรง*)
๑๐๕. มืดอื้อคื้อ. (*ห้องไม่มีแสง มืดแบบไม่แสงอะไรเลย*)
๑๐๖. หัวยุ้มๆ. (*หัวแบบผู้เดียว ไม่ได้ยินเสียง*)
๑๐๗. มืดอื้มคื้ม. (*เหมือนฟ้าฝนจะตก*)
๑๐๘. หัวยุ้มเป้ย. (*หัวเห็นฟันเห็นแข้ว*)
๑๐๙. หนักอึกซึก. (*หนักพิลึกพิเหลือ หนักมากๆ*)
๑๑๐. หน้าหล่าตาเหลือง. (*คนทำอะไรผิดมา ตื่นตกใจ*)
๑๑๑. เมื่อยแอกแลก. (*ทำงานเมื่อยแบบไม่ได้กินอะไรมา*)

๑๑๒. **หน้าซีด.**

๑๑๓. **เมื่อยแอดแลด.** *(เมื่อยแบบอยากนอน)*

๑๑๔. **หัวแฮๆ.** *(สบายใจ)*

๑๑๕. **แหลวเอะเละ.** *(มุ่นแบบเปียกๆ)*

๑๑๖. **หัวฮิ.** *(หัวเสียงเล็กๆเสียงน้อย)*

๑๑๗. **อิ่มแอ้แต้.** *(กินแล้วอิ่มหลาย)*

๑๑๘. **หิวฮิๆ.**

๑๑๙. **อ่อนเอดเลด.***(อ่อนแบบเปียกๆ แบบเส้นเฝ้อ อ่อนบางทีก่อนจะเปื่อย)*

๑๒๐. **หัวคิกๆ.** *(นั่งหัวอยู่ผู้เดียว แบบคนอื่นตกตั่ง นั่งหัวผู้เดียว)*

๑๒๑. **อ่อนแอดแลด.** *(อ่อนแบบบ่มีวาดมีทรง)*

๑๒๒. **ไออะแฮ่ม.** *(อยากให้คนรู้)*

๑๒๓. **ก่งค้งน้ง.** *(ก่งไม่งาม)*

๑๒๔. **สูงเจิ้นเทิ้น.** *(สูงใหญ่ๆ)*

๑๒๕. **สูงเทวเวว.** *(สูงแบบเดินไปบาทเห็น บาทบ่ เห็นบ้างไม่เห็นบ้าง จะอ้วน ก็ไม่อ้วน)*

๑๒๖. **ใสเมียงๆ.**

๑๒๗. **ใสโฮๆ.** *(ตอนหลังไปเห็นจึงใส ไปตอนแรกไม่ใส)*

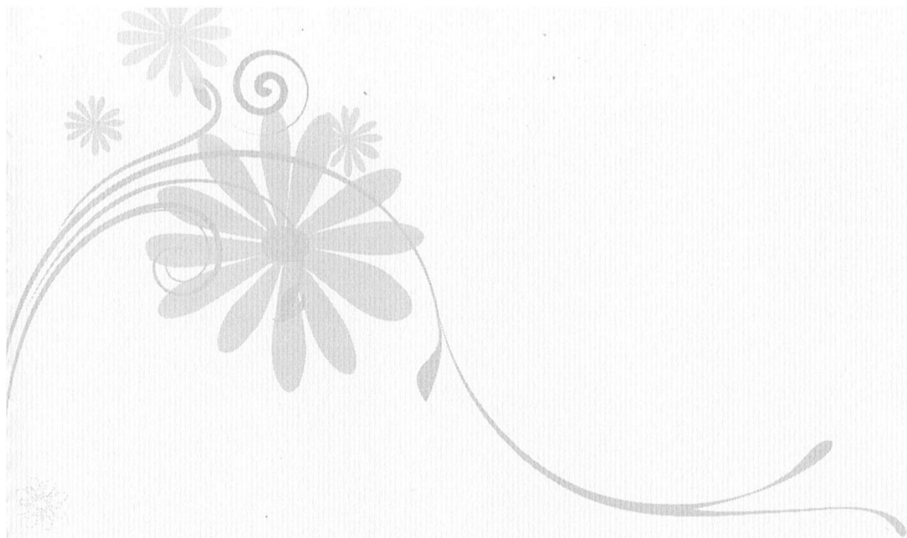
๑๒๘. **ฮ้องเจียบๆ.** *(ร้องแบบเหมือนนก หรือไก่น้อย)*

๑๒๙. **ฮ้องจิบๆ.** *(แบบเป็ดน้อย)*

๑๓๐. **ฮ้องวากๆ.** *(ร้องเสียงดังอยู่คนเดียว)*

ภาคผนวก

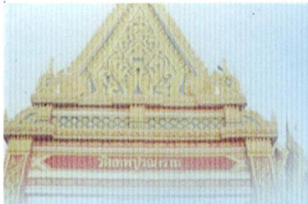
ดร.พระมหาบาง เขนนุโท
แนะนำนาคอดิศร เพียงเกษ

พระราชประสิทธิคุณ
พระอุปัชฌาย์
กำลังมอบผ้าไตร
ให้นาคอดิศร เพียงเกษ

นายอติศาสตร์ เพียงเกษ
สส.สุรชัย เบ้าจรรยา
นายธนิก มาสีพิทักษ์
นายกฯสมชาย วงศ์สวัสดิ์

ฯพณฯ สมชาย วงศ์สวัสดิ์
นายกรัฐมนตรีคนที่ ๒๖
มอบผ้าไตร ให้นาคก่อนบวช

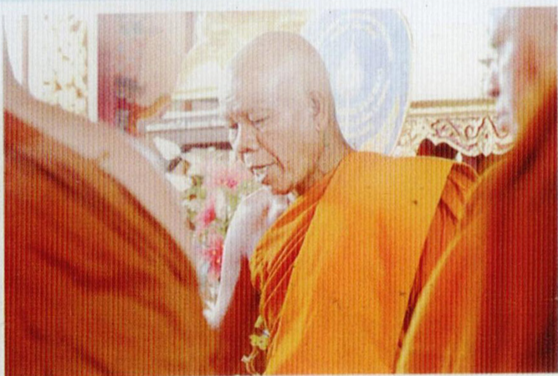

ส.ส.ภูมิ สาระผล
นายกฯสมชาย วงศ์สวัสดิ์

ส.ส.เรืองเดช สุพรรณฝ่าย
ส.ส.สุรชัย เบ้าจรรยา
นายกฯสมชาย วงศ์สวัสดิ์

พระราชประสิทธิคุณ
(สุนันท์ สุภาจาโร)
รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

วิสา คัญทัพ ไพจิต อักษรณรงค์
จำนงค์ ไชยมงคล อารีย์ ไกรนรา แม่
ปู และคณะที่ธรรมรตา

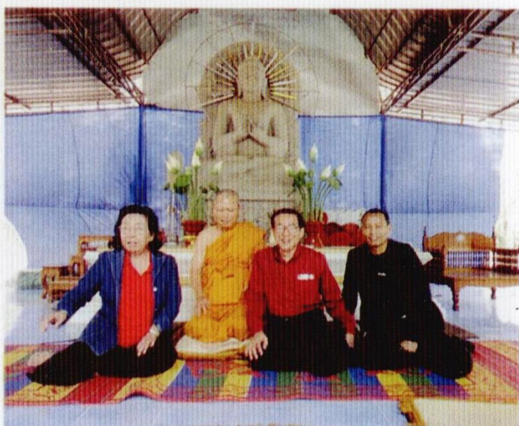

นายธนิก มาสีพิทักษ์
และ คณะสหพันธ์นิสิต
นักศึกษาอีสาน
แห่งประเทศไทย

ภาพที่ระลึก หลังพิธีอุปสมบทเสร็จ วัดเทพปูรณาราม

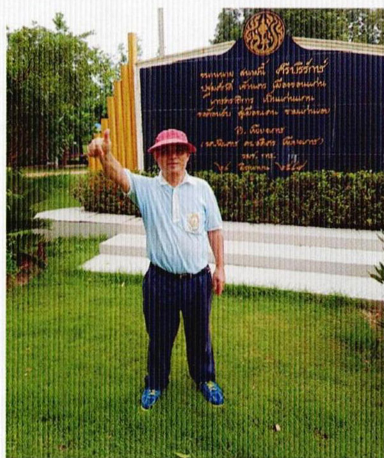
พระอดิศร อติสโร

นพ.เหวง - ผศ.,ภญ.ธิดา โตจิราการ
จ่าประสิทธิ์ มาเยี่ยมธรรมรตา

ตีกอล์ฟกับ แทนราษฎร์ (ปูน) เพียงเกษ

อดิศร เพียงเกษ
ที่สนามกอล์ฟศรีบริรักษ์ ท่าพระ ขอนแก่น

ปลูกดอกดาวเรือง ถวายพ่อหลวงของแผ่นดิน ที่อุบลราชธานี

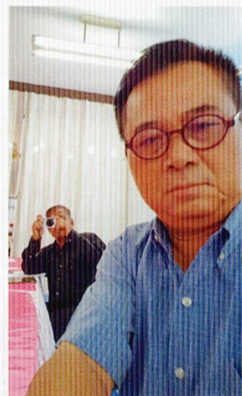
ถ่ายภาพกับพระคุณเจ้า ที่หอประชุม มวก.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถ่ายภาพที่สวนดอกดาวเรือง
ออกจากสนามบินนานาชาติ
อุบลราชธานี

ถ่ายภาพกับพี่น้องลาว
ที่เมืองเว้ เวียดนาม

ลองเซลฟี่ตัวเอง

บรรเลงดนตรี

บรรเลงดนตรี ไวโอลิน ฟรุ้ท และเปียโน ร่วมกับ ท่านจาตุรนต์ ฉายแสง /
เรืองยศ พิมพ์ทอง / จำนงค์ ไชยมงคล / สุรชัย ชินชัย
๖ กันยายน ๒๕๖๐ ครบรอบ ๖๕ ปี

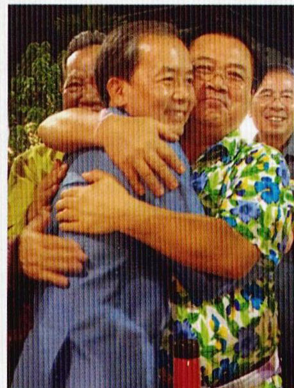

รวมญาติ กฐินสามัคคี บ้านท่าสวรรค์ มัญจาคีรี ขอนแก่น ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐

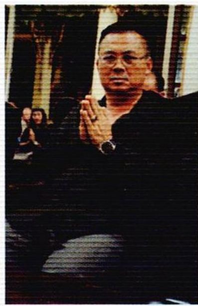

ท่านประจวบ ไชยสาส์น ผูกเสี่ยวให้กับท่านทูตลาวคนใหม่
(ท่านแสง สุขวง)

พ่อทองปักษ์ - แม่ไกวแก้ว เพียงเกษ

ประวัติ พระอดิศร อติสโร
รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.อดิศร เพียงเกษ
เกิดวันเสาร์ที่ ๖ กันยายน ๒๔๙๕
เป็นบุตรของนายทองปักษ์ - นางไกวแก้ว เพียงเกษ
บิดา เป็นอดีต ส.ส.จังหวัดขอนแก่น
พรรคแนวร่วมสังคมนิยม
มารดา เป็นอดีต ครูโรงเรียนราษฎร์

- จบมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน และมัธยมตอนปลาย จากโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์
- จบปริญญาตรี นิติศาสตร์ จากธรรมศาสตร์
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- จบปริญญาเอก ๒ ใบ Ph.D.,D.Litt. จาก มหาวิทยาลัยมคธ ประเทศอินเดีย
- เป็นอาจารย์สอนระดับปริญญาโท - เอก ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เป็นรองศาสตราจารย์ พิเศษ แห่ง คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เป็นนายกสมาคมหมอแคนแห่งประเทศไทย
- เป็นประธานมูลนิธิไกวแก้ว เพียงเกษ
- ได้รับปริญญาเอก ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ (สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา) จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
- ประกาศนียบัตรชั้นสูง จากสถาบันพระปกเกล้า (ปป.ร.๑)
- อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เคยเป็นส.ส.ขอนแก่น ๔ สมัย เป็นส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ ๑ สมัย
- เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง ๔ กระทรวง (ศึกษาธิการ, วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, คมนาคม และ เกษตรและสหกรณ์)

ทองปักษ์ เพียงเกษ พ.ม.,น.บ.

- อดีตครูโรงเรียนราษฎร์ ครูใหญ่ ผู้จัดการ โรงเรียนมาตุภูมิอนุสรณ์ บ้านขามเฒ่า ตำบลขามเฒ่าพัฒนา กันทรวิชัย มหาสารคาม
- อดีตทนายความ (นิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์)
- อดีต สส.ขอนแก่น พรรคแนวร่วมสังคมนิยม

ไกวแก้ว เพียงเกษ

- อดีตครูโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนมัธยมเตียง ศิริขันธ์ อำเภอวาริชภูมิ สกลนคร